

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za romanistiku

Katedre za francuski jezik i književnost i italijanski jezik i književnost

**Prevod frazeologizama u književnom tekstu. Kontrastivna
analiza (španski, francuski i bosanski/hrvatski/srpski)**

Poslovice u romanu *Don Quijote* Miguela de Cervantesa

Završni magistarski rad

Studentica: Irena Pejak

Mentorica: prof. dr. Edina Spahić-Šagolj

Sarajevo, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Prevođenje i vrste prevođenja	5
2.1. Književno prevođenje	5
2.2. Problemi prevođenja starih tekstova	6
3. Prijevod <i>Don Quijotea</i> na hrvatski jezik.....	8
4. Prijevodi <i>Don Quijotea</i> na francuski jezik.....	9
5. Prijevod kulture i civilizacije	10
6. Poslovice i njihovo porijeklo	12
7. Poslovice u romanu <i>Don Quijote</i> Miguela de Cervantesa	12
7.1. Funkcije poslovice u romanu <i>Don Quijote</i> Miguela de Cervantesa	13
8. Nivoi frazeološke ekvivalencije	16
9. Analiza poslovice iz romana <i>Don Quijote</i>	18
9.1. Porijeklo poslovice	18
9.1.1. Poslovice biblijskog porijekla.....	18
9.1.2. Poslovice latinskog porijekla.....	20
9.2. Potpuna ekvivalencija	22
9.2.1. Poslovice doslovnog značenja	22
9.2.2. Poslovice metaforičnog značenja.....	23
9.3. Djelomična ekvivalencija	24
9.4. Nulta ekvivalencija	29
9.5. Kalkirane poslovice	31
9.6. Neke kulturološki obojene poslovice.....	35
9.6.1. Zoomorfni frazeologizmi.....	36
9.7. Poslovice često korištene u svakodnevnom jeziku	39
10. Zaključak.....	43
11. Literatura.....	45

1. Uvod

Tema ovoga magistarskoga rada je „Prevod frazeologizama u književnom tekstu. Kontrastivna analiza (španski, francuski i bosanski/hrvatski/srpski), Poslovice u romanu *Don Quijote* Miguela de Cervantesa“. Kao što i sam naslov govori, u ovom radu ćemo se baviti kontrastivnom analizom prijevoda poslovice na francuski jezik, čiji je prijevod uradio Louis Viardot 1978. godine, i na hrvatski jezik, čiji su prijevod uradili Iso Velikanović i Josip Tabak 1951. godine. Kako bismo što uspješnije uradili ovu analizu, najprije ćemo u teorijskom uvodnom dijelu objasniti što je to književni prijevod i s kojim se problemima susreću prevoditelji prilikom prijevoda starih tekstova. Nakon toga ćemo reći nešto općenito o prijevodima *Don Quijotea* na hrvatski i francuski jezik, kako bismo naposljetku došli do specifičnosti s kojima se prevoditelji susreću prilikom prevođenja kulturoloških aspekata. Potom će uslijediti teorijski prikaz o tome što su poslovice, koje je njihovo porijeklo te koje funkcije one vrše u romanu *Don Quijote*. U ovom prvom dijelu rada bavit ćemo se i nivoima frazeološke ekvivalencije, a u drugom dijelu ćemo iste potkrijepiti i primjerima iz korpusa.

Drugi dio rada podrazumijeva konkretnu analizu primjera. Najprije ćemo analizirati primjere koji se tiču porijekla poslovice, a nakon toga ćemo se bazirati na problem ekvivalencije u prijevodu. Poslovice ćemo prema ekvivalenciji u prijevodu podijeliti na one s potpunim, djelomičnim ili nultim ekvivalentom. Nakon toga bavit ćemo se nekim primjerima kalkiranih poslovice, kao i nekim kulturološki obojenim poslovicama. Kako bi ova analiza bila što preglednija i jasnija, primjeri su odvojeni u tekstu i ispred svakog primjera nalazi se početno slovo prijevoda o kojem se radi: Š (španjolski), H (hrvatski) i F (francuski). Također će biti navedeni značenje i poruka svih ovih primjera u radu.

Poslovica je, kao što već znamo, kratka izreka koja daje savjet ili izražava istinu. One obično nisu doslovne izreke, već poslovice figurativnim jezikom daju izjavu o životu koja je vrlo poznata zbog popularne uporabe u govornom jeziku. Budući da poslovica nije ništa drugo nego fraza, ona predstavlja misao koja je čisto moralna, može biti i savjet ili podučavanje, a kako bi se ta misao prenijela, poslovice u *Don Quijoteu* sadrže i određene strukturalne elemente čiji se prijevodi na hrvatski i francuski jezik u određenim slučajevima podudaraju, a u određenim ne.

Kako je poslovica moralna misao, ona može vrijediti u jednoj regiji, a ne u drugoj, no postoje i one poslovice koje su univerzalne, koje pripadaju jednom velikom zajedničkom izvoru, poput poslovice biblijskog i latinskog porijekla koje pokazuju svoju veliku moć

„preživljavanja“ tijekom stoljeća i sposobnost da sačuvaju izvorni oblik i značenje, a ako su poslovice izjave koje odražavaju stvarnost zemlje određenog trenutka u svojoj povijesti, uviđamo da je trenutni španjolski jezik naslijedio velik dio besmrtnih likova Miguela de Cervantesa. Kao što je već poznato, prvo ilustrirano izdanje *Don Quijotea* pojavilo se u Nizozemskoj 1657. godine, te zajedno s *Biblijom*, ovaj roman postaje najprevođenije i najčitnije djelo na svijetu. Cervantesovo djelo nadahnulo je mnoge pisce, pjesnike, filozofe, skladatelje i umjetnike da daju svoju notu ovom bezvremenskom djelu. Cervantes već sam govori u *Don Quijoteu* da su poslovice zapravo kratke rečenice izvučene iz iskustva. Upravo zbog ove definicije vidjet ćemo kako se Cervantes igra s poslovičnim frazama na jedan prosto genijalan način tako što i neke izjave, za koje bi se moglo prigovoriti da zapravo nisu poslovice, u njegovom izrazu poprimaju sve oblike kastiljske poslovice zbog njihove ispravnosti, duhovitosti, humora i slikovitosti. Uranjajući u beskonačni svijet Cervantesovih poslovice, proučit ćemo koje vrste funkcija one obavljaju i zašto se pojavljuju u tako velikom broju.

2. Prevođenje i vrste prevođenja

Prema Vinayju et Darbelnetu (1995: 21) prijevod je jedan od elemenata ljudske aktivnosti koji se sastoji od pretvaranja poruke (ideje, misli, želje, naredbe) izražene jednim jezikom u drugu ekvivalentnu poruku izraženu drugim jezikom. Poruka na oba jezika mora ostati ista kako bi primatelji primili isti sadržaj (prevedena poruka) koji su izrazili govornici (izvorna poruka). Stoga je jasno je da je prijevod sredstvo komunikacije i da se potreba za prevođenjem javlja kada nema zajedničkog komunikacijskog sustava. Kodiranje i dekodiranje, njegovo izražavanje i razumijevanje jezične su operacije i zato je prevođenje jezični čin u okviru lingvistike.

Postoje dvije vrste prijevoda: pismeni i usmeni prijevod. Usmeni prijevod se pojavio prije pisanog prijevoda. Pismeni prijevod može biti književni i neknjiževni, dok se usmeni prijevod dijeli na simultani i konsekutivni prijevod.

2.1. Književno prevođenje

Književno prevođenje vrlo je specifična i posebna vrsta prijevoda. Ono zahtijeva posebnu jezičnu pripremu i vještine, posebnu osjetljivost za jezik, određenu kreativnost, dobru sposobnost umjetničkog i figurativnog izlaganja govora. Književni prijevod uključuje književne tekstove koji zahtijevaju visok stupanj preciznosti. Potrebno je da prevoditelj prenese sve informacije na ciljnom jeziku. Na ovu se vrstu prijevoda često se gleda kao na umjetničku formu stoga je i sloboda u prijevodu dopuštena radi postizanja umjetničkog učinka. Upravo u slučajevima kada se bavimo prijevodom poslovice u nekom književnom djelu, shvaćamo da je nemoguće je dobiti potpune ekvivalente na ciljnom jeziku, odnosno sačuvati prijevod od utjecaja izvornog jezika. Kada apsolutni ekvivalenti ne postoje prevoditelj bi trebao tražiti relativne ekvivalente jer su to različite jezične strukture. Edina Spahić (2012) u svojoj doktorskoj tezi navodi:

La traducción de los textos literarios es un proceso del que ambas, tanto la CO como la CM tienen beneficio. La CM porque traducida a otra cultura difunde su cultura, y a través de ella sus características que en determinado momento pueden llegar a ser importantes e influyentes para la cultura meta CM. Por otro lado, la CM se enriquece conociendo otras culturas a través de las traducciones de sus obras literarias porque cada texto literario, a parte de ser ficción, contiene mucha información histórica, sociocultural, estética, lingüística

*que caracterizan y determinan la época en la que se escribió la obra.*¹(Spahić, 2012: 23)

Stoga uviđamo da osim pružanja informacija čitatelju, književni prijevod ima i estetske funkcije. Umjetnička slika stvorena u određenom književnom djelu (bila to slika lika ili prirode) zasigurno će imati utjecaj na čitatelja. Poetski fokus teksta čini ovu vrstu prijevoda drugačijom od, recimo, tekstova informativnog tipa. Čitajući priču, pjesmu ili bilo koju drugu vrstu književnog djela prevedenog sa stranog jezika, percipiramo sam tekst sa njegovim značenjem, emocijama i likovima. Dosta je izazovan zadatak postići glavni cilj prijevoda - stvaranje posebne slike za čitatelja. Stoga bi književno prevođenje moglo i trebalo uključivati neka odstupanja od standardnih pravila jer doslovni prijevod ne može odražavati dubinu i smisao književnog djela.

2.2. Problemi prevođenja starih tekstova

Za prijevod možemo zapravo reći da je on sredstvo stalnih interakcija za dijalog između stoljeća i prostora. Renesansa je period kada se pojavljuje sam pojam prevođenja i ono što označava profesiju. Dakle, „prijevod se odvija kao okvir između različitih konstruktivnih polova pisane produkcije.“ (Falkovskaya, 2018: 26) Budući da je prvi dio romana *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* objavljen 1605., a drugi 1615. godine, ovaj roman kao i ostala renesansno-humanistička djela predstavlja izazov prevoditeljima ne samo zbog vremenskog perioda u kojem je napisan već i zbog mnogobrojnih poslovice koje čine sastavni dio romana. Prijevod starih tekstova uopće predstavlja dugotrajan i mukotrpan posao. Od prevoditelja se očekuje da dobro prouče povijesne i kulturne okolnosti, te način življenja, mišljenja i djelovanja ljudi u određenom povijesnom razdoblju, a sve to kako ne bi došlo do pogrešaka u prijevodima. Ljerka Šimunković (2018: 135) navodi kako su najčešće pogreške one koje „nastaju zbog sličnosti sa značenjem u suvremenom jeziku, zatim pogreške nastale zbog vremenske distance, potom pogreške koje su nastale zbog nemara ili slabe koncentracije te pogreške koje su nastale zbog nepoznavanja kulturnoga okruženja.“

---

¹ Prijevod književnih tekstova proces je od kojeg koristi imaju izvorna kultura i ciljna kultura. Ciljna kultura jer, prevedena u drugu kulturu, širi svoju kulturu, a kroz nju i svoje karakteristike koje u određenom trenutku mogu postati važne i utjecajne za ciljnu kulturu. S druge strane, ciljna kultura obogaćuje se poznavanjem drugih kultura putem prijevoda njihovih književnih djela jer svaki književni tekst, osim što je fikcija, sadrži mnogo povijesnih, sociokulturnih, estetskih, jezičnih podataka koji karakteriziraju i određuju vrijeme u kojem je djelo napisano.

Falkovskaya (2018: 28) govori kako je čin prevođenja istodobno orijentiran prema tekstualnoj prošlosti, onoj izvornog teksta i prema konceptualnoj sadašnjosti, onoj konačnog prijevoda. Prevoditelj je pogled kroz prošlost neprestano okrenut sadašnjosti. Prijevod je kulturna transpozicija, pa se, radi prevođenja sredstava koja služe uzroku povijesnog premještanja znanja, radi o proširenju horizonta jezika i kulture. Louis Le Roy, francuski helenist iz XVI. stoljeća, postavio je tako sebi cilj da postignuća grčke misli učini dostupnima javnosti svog vremena, smatrajući kako je prevoditelj tu da u samom stoljeću u kojem djeluje otkriva drevnu mudrost, jer je prevoditeljeva funkcija zapravo funkcija vodiča koji je vrlo blizu svom čitatelju i vodi ga korak po korak kroz vrijeme i prostor.

*Les traductions représentent un moyen privilégié pour développer la langue tout en apportant une importante contribution philosophique et théorique. Œuvre de la vulgarisation utile, la traduction dépasse largement la problématique de l'utilité de la transmission d'un savoir. Les textes des traductions émanent des problèmes structurels de la pratique de la traduction et ils jouent un rôle central dans la création d'un modèle théorique de la connaissance.*² (Falkovskaya, 2018: 44)

Za Louisa Le Roya prijevod čine svojevrsnu pripremnu fazu za sastavljanje i usvajanje drevnih ideja prije nego što se pređe na izvorno stvaranje. Njegov je pristup znanstveno moderan ne samo po formi nego i po duhu:

*N'est-ce dont abuser de l'étude et des lettres ? Que de s'amuser seulement aux anciens, et n'essayer à produire nouvelles inventions convenables aux mœurs et affaires de son temps ! Quand cesserons-nous de prendre l'herbe pour le bled, l'écorce pour le bois, ne faisons que traduire, corriger, commenter, annoter ou abrégé les livres des anciens ?*³ (Le Roy, 1988: 433)

Prema tome, ako nastojimo razumjeti remek-djela renesansne književnosti i književnost toga doba uopće, ako težimo za njihovom primjerenom interpretacijom, koja će omogućiti i kvalitetniji prijevod, Zvonimir Milanović (2016: 254) tvrdi da se treba prije svega pomiriti s činjenicom da je to dobrim dijelom književnost velikih ideja, zastupljenih u svim književnim rodovima i vrstama. Po tome se ta književnost razlikuje od suvremene književnosti koja

---

² Prijevodi predstavljaju privilegirano sredstvo za razvoj jezika i daju važan filozofski i teorijski doprinos. Korisno djelo popularizacije, prijevod nadilazi pitanje korisnosti prenošenja znanja. Tekstovi prijevoda proizlaze iz strukturnih problema prevoditeljske prakse i imaju središnju ulogu u stvaranju teorijskog modela znanja.

³ Nije li ovo zlouporaba učenja i pisama? Što se zabavljati samo starima, a ne pokušavati proizvesti nove izume primjerene manirama i poslovima svog vremena! Kada ćemo prestati uzimati travu za pšenicu, koru za drvo, samo prevoditi, ispravljati, komentirati, bilježiti ili skraćivati knjige starih ljudi?

ostaje omeđena okvirima subjektivnih razmatranja i nekako lišena visokog dometa, naročito u domeni filozofsko-religijskih ideja dominantnih u prošlim epohama.

Osim toga, davna književnost je učena književnost, oblikovana prema vrijedećim poetskim pravilima i retoričkim uzusima, ona posjeduje ne samo estetski kanon, nego i tradicijom određeni idejni i filozofsko-religijski kod. Zacijelo to može izgledati kao pretenciozna tvrdnja, ali držim da je u svjetlu iznesenih činjenica to bar donekle realno: radi se, dakle, o književnosti koja osim temeljitog poznavanja epohe ili čak epoha, traži također razumijevanje ideja i idejnog kozmosa prezentiranog nekim književnim djelom, i shodno tomu traži svojevrsnu kontemplaciju par excellence; bez te vrste „kontemplacije” neka djela te stare književnosti nije moguće u potpunosti razumjeti. (Milanović, 2016: 255)

3. Prijevod *Don Quijotea* na hrvatski jezik

Kada govorimo o prijevodu *Don Quijotea* na hrvatski jezik znamo da je prvi integralni prijevod s kastiljanskoga uradio Iso Velikanović 1916. godine. Tonko Maroević (2004: 3) u svom eseju „Bistrina gustoga prijevoda“ navodi kako je Velikanović uradio dobar, živ, zabavan i podosta točan prijevod, koji se održao čitavo stoljeće, premda prijevodi razmjerno brzo zastarijevaju. Naime, kako bi taj prijevod ostao i dalje precizan i jasan, za to se pobrinuo Josip Tabak koji je priredio i napomenama popratio Velikanovićev prijevod, te je prva popravljena verzija objavljena 1951. godine. Uslijedile su verzije iz 1958., 1967. i 1983. godine, a u posljednjoj verziji se Josip Tabak potpisuje kao suprevoditelj, „osjećajući udio dovoljno relevantnim u cjelini ponuđenoga oblika i procjenjujući kako je učinio sve u svojoj moći da usporedi mnoga izdanja i verzije, da učini gipkijima sve sintagme i frazeme, da olakša protočnost i uveća točnost svake rečenice.“ (Maroević, 2004: 4)

Više od 500 komentara Josipa Tabaka, koji se nalaze u dorađenim verzijama *Don Quijotea*, zauzimaju važno mjesto u kulturnom obogaćivanju područja čitavoga Balkana. Tabak je u svojim komentarima objašnjavao mnogobrojne povijesne i etnografske pojmove te je dopisivao razne filološke i poetičke dodatke kako bi djelo samo po sebi zadržalo jezgrovitost koju je imalo.

*Samo je prevoditelj Tabakova formata mogao odustati od ambicije da bude jedini potpisnik hrvatskoga *Don Quijotea*. Ušao je u tkivo, pod kožu, izvornika i našao niz novih rješenja te se s lakoćom mogao lišiti mnogih Velikanovićevih solucija, nastaviti sam, odnosno krenuti od početka do kraja, umjesto da skrupulozno traga*

za pogreškama prethodnika i brine se za dopune i nijanse. Nema dvojbe da je i ovako prinos Don Quijoteu jedna od kruna cjelokupnoga Tabakova hermeneutičkoga i spisateljsko-prevoditeljskoga rada, premda mu nipošto ne nedostaje vrhunaca na raznim stranama, to jest književnih transpozicija iz raznih romanskih i germanskih jezika. (Maroević, 2004: 4)

Zamišljen kao satira na viteške romane, *Don Quijote* je tijekom stvaranja prerastao prvotne piščeve namjere i postao je djelom općeljudske vrijednosti u kojem se u likovima Don Quijotea i Sancha Panze oživljuje vječna dvojba čovječanstva – sukob između ideala i stvarnosti, koje je Josip Tabak uspio očuvati, u isto vrijeme zadržavajući dijakroniju hrvatskoga jezika u prijevodu. Na osnovu Velikanovićeve prve verzije, zasigurno vidimo kako je Tabak „pročistio“ tekst i uklonio određene nezgrapne dijelove, dodajući istovremeno neka bolja rješenja. Stoga i ne čudi činjenica da Maroević (2004: 5) smatra da prijevod u verziji Velikanović-Tabak postaje i ostaje najbolji prijevod *Bistrog viteza Don Quijotea od Manche* na hrvatskom jeziku.

4. Prijevodi *Don Quijotea* na francuski jezik

Za razliku od prijevoda *Don Quijotea* na hrvatski jezik koji je prvi put urađen u XIX. stoljeću, prijevodi na francuski jezik dosta su mnogobrojniji i ranije datiraju. Prvi prijevod na francuski jezik uradili su César Oudin, koji je preveo prvi svezak 1614. godine, i François de Rosset, koji je preveo drugi svezak 1618. godine. Oba sveska bila su prevedena pod naslovom *L'ingénieux don Quixote de la Manche*. Nakon ovih početnih prijevoda iz XVII. stoljeća uslijedili su mnogi drugi od kojih su najznačajniji prijevod Louisa Viardota iz 1967. godine, potom prijevod Aline Schulman iz 2001. godine te prijevod Jean-Raymonda Fanloa iz 2008. godine. Sva tri prijevoda objavljena su pod naslovom pod naslovom *Don Quichotte de la Manche*.

Aline Schulman⁴ je, u svojem prijevodu, nastojeći zadržati leksičku dosljednost, koristila riječi koje su i danas žive i koje su već postojale sredinom XVII. stoljeća. Modernizacija u njenom prijevodu se u biti sastojala od redizajniranja sintakse tako da sam prijevod

---

⁴ Aline Schulman je stručnjakinja za španjolsku književnost i prevoditeljica. Radila je kao profesorica španjolske književnosti na Sveučilištu Sorbonne do 1999. Prevela je kompletno djelo Juana Goytisola s kim je počela i surađivati sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Osim Juana Goytisola, prevodila je djela Luisa Cernude, Carlosa Fuentesa i Joséa Donosa. Njen je prevoditeljski rad orijentiran i prema klasicima španjolske književnosti prevodeći *La Celestine* Feranda de Rojas (2006.), *El Buscón* Francisca de Quevedo (2010.) i *Les chemins de la perfection* Sante Terese de Jesús (2015.). Autorica je i romana *Paloma* objavljenog 2001. godine. Njen prijevod *Don Quijotea* pod naslovom *Don Quichotte de la Manche* objavila je izdavačka kuća Seuil 2001. godine.

predstavlja mnogo više od modernizacije Cervantesovog jezika. Schulman nudi toliko čitljiv tekst da uklanja svaku potrebu za objašnjenjima i samim tim postavlja suvremenog čitatelja u poziciju čitatelja iz sedamnaestog stoljeća, a taj novonastali tekst istovremeno poručuje i ono što je izvorni tekst poručivao. Aline Schulman svojim prijevodom odaje počast prijevodu Louisa Viardota koji već pokazuje određene mane u pogledu stila i domišljatosti. Njen svakodnevni rad koji je trajao šest godina, međutim, briše prašinu stoljetnih navika. Lorenzo Weiss (2019: 3) u članku „Aline Schulman : Lire Don Quichotte aujourd’hui“ navodi kako je Aline Schulman vratila svu slavu naslijeđu Don Quijotea. Pobrinula se za iskrenost riječi i ljepotu fikcije koju Miguel de Cervantes unosi u svoje djelo, a pritom je pazila i na moć iluzije svojstvene jeziku.

Od svih navedenih, smatra se da je prijevod Jean-Raymonda Fanloa iz 2008. godine jedan od najboljih, upravo zbog svoje elegancije, humora, bogatstva, kao i zbog relevantnosti i preciznosti fusnota. Pierre Nicolas (2019: 2) u svom eseju „Lire Don Quichotte en français“ tvrdi kako je Fanloov prijevod jedan od rijetkih koji odgovara jezičnoj razini Cervantesa. Fanlo u svojem prijevodu ne izmišlja ništa, drži se originala primjenjujući jezičnu ekvivalenciju na najbolji mogući način tako da bilo koja frankofona osoba može čitati *Don Quijotea* na francuskom jeziku koji nikada nije bio bliži izvornom tekstu.

5. Prijevod kulture i civilizacije

Prilikom prevođenja uvijek se mora uzeti u obzir kulturna raznolikost. Različite kulture imaju različite jezike pa svaki prijevod uključuje prijenos elemenata ugrađenih u te kulture. Jezik je sam po sebi važan čin za svaku civilizaciju i kulturno je uvjetovan jer je „proizvod kulture i s njom je usko povezan.“ (Spahić, 2012: 70) Dakle, jezik i percepcija svijeta uvijek su usko povezani, što naglašava i Georges Mounin (1963: 54): „Jezična struktura koju pojedinac prima iz svoje okoline u biti je odgovorna za način na koji je organizirano njegovo poimanje svijeta.⁵“ Najveće poteškoće pojavljuju se kada je potrebno prevesti s izvornog jezika elemente koji ne postoje u ciljnom jeziku, tj. ciljna kultura nema te karakteristike, a budući da ih nema, nema ni jezičnih sredstava kojima bi isti elementi bili izraženi. Na takve probleme nailazimo i prilikom prevođenja kulturološki markiranih frazeologizama.

---

⁵ La structure linguistique que l’individu reçoit de son entourage est essentiellement responsable de la façon dont s’organise sa conception du monde.

Kulturološki markirani frazeologizmi ili kultureme prisutni su u većoj ili manjoj mjeri u svim jezicima, jer u svakoj društvenoj zajednici postoje jedinstvene tradicije, nepoznate drugim kulturama, tradicije čiji su korijeni u historijskim činjenicama, mitovima, legendama, religiji, historijskim ličnostima ili izmišljenim likovima. (Spahić, Leal, 2018: 61)

Kako bi se čitatelju na ciljanom jeziku približila određena kulturema, u ovom slučaju kulturološki markirani frazeologizam, prevoditelji često posežu za opisnim rješenjima jer zbog nedostatka jezičnih i kulturnih elemenata i sredstava u jednoj od kultura doslovan prijevod nije moguć. Primjerice, jedan od najčešćih kulturnih pojmova koji se pojavljuju u španjolskim poslovicama jeste zoonim „bika“. Ova španjolska tradicija koja obuhvaća bikove i koridu uvelike je „motivirala nastajanje ogromnog broja frazeologizama u španjolskom jeziku.“ (Spahić, 2013: 290)

Kada govorimo o prisustvu zoonima u frazeologizmima, ne samo da ćemo često naići na slučajeve totalne ili parcijalne ekvivalencije nego će se to desiti i kod jezika i kultura koji niti su geografski niti na bilo koji drugi način povezani. Kako kod somatizama, tako i kod zoonima možemo naići na prisustvo potpuno različitih zoonima u frazemima koji imaju isto frazeološko značenje. Razlog je jednostavan: za određenu kulturu slika neke životinje je mnogo više prisutna nego u drugoj kulturi. (Spahić, Leal, 2018: 56)

Budući da Francuska i neke zemlje Balkana ne dijele istu tradiciju, razumljivo je da u slučaju prijevoda tih poslovice dolazi do traženja rješenja djelomičnom ekvivalencijom. Međutim, za bosanskohercegovačku kulturu, tradicija borbe s bikovima nije posve nepoznata. Edina Spahić (2013: 290) navodi da naša kultura poznaje tradiciju borbe s bikovima, ali se nikada nije razvila do te mjere da ponuka nastajanje mnogobrojnih frazeologizama motiviranih pojmom bika. „U bosanskom jeziku našli smo tek nekoliko frazeologizama motiviranih koridom i bikovima: *zgrabiti bika za rog* „coger el toro por los cuernos“, *ući na velika vrata* „entrar por la puerta grande“, *reagovati kao bik na crveno, sa rogam se teško bosti*.“ (Spahić, 2013: 290-291) Autorica Spahić (2013: 291) također navodi da za prva dva primjera vidimo da postoji potpuni ekvivalent na bosanskom jeziku, dok se za druga dva primjera ne može sa sigurnošću utvrditi njihovo porijeklo. Osim bika, u španjolskoj frazeologiji često se pojavljuje i zoonim „magarca“ za koju Rossana Sidoti (2018: 153) kaže da se u španjolskoj kulturi metaforički koristi kako bi se prikazali oni koji ne vide nedostatke u voljenoj osobi, temeljeni na slici magarca koji jede čičak; ali i kako bi se prikazalo da je nemoguće riješiti se ukorijenjenih poroka naslijeđem što se odnosi na sliku magarca koji jede smokve, simbol obilja i plodnosti otoka.

6. Poslovice i njihovo porijeklo

Poslovice su kratke izjave koje izražavaju popularne savjete, istinu zdravog razuma ili empirijsko otkriće koje su postale uobičajena upotreba. To je opća jezična formula koja sadrži moral, izraz narodne mudrosti ili iskustvenu istinu koju smatramo korisnom podsjetiti. Poslovicu uvijek treba prevesti kao cjelovitu poslovicu koja već postoji u ciljnoj kulturi i ne treba je doslovno prevoditi jer kao što smo već utvrdili, poslovice veoma često odražavaju kulturu i civilizaciju jednog naroda, kao i svu tradiciju. Uvijek prevodimo poslovice kao i sve elemente koji se odnose na kulturu i civilizaciju te je važno prenijeti istu sliku na ciljani jezik bez oslanjanja na potpunu ekvivalentnost koja često ne postoji.

Porijeklo poslovice često je nepoznato budući da se one kulturološki obojene prenose s koljena na koljeno u određenom narodu i metaforički izražavaju neka načela i mudrosti koje su učene godinama. Sidoti (2018: 153) kaže da su mnoge poslovice vezane i za latinski jezik i rimsku kulturu koje su nastale još za vrijeme rimske dominacije i imaju zajedničke izvore poput *Biblije*, mitologije, povijesti i antičke književnosti, zbog čega imaju isto paremiografsko naslijeđe i ne prestaju doprinositi, svaka od njih na svoj način, vrijednosti i posebnosti određene kulturološke sredine.

7. Poslovice u romanu *Don Quijote Miguela de Cervantesa*

Jesús Cantera Ortiz de Urbina, Julia Sevilla Muñoz i Manuel Sevilla Muñoz (2005: 11) navode kako je Miguel de Cervantes jedan od prvih autora koji kroz riječi Don Quijotea daje čitateljima definiciju poslovice koja glasi da su poslovice „kratke rečenice izvučene iz iskustva.“ Autori navode da su poslovice zapravo vrsta paremija koje su najprisutnije u *Don Quijoteu*, a od ostalih se razlikuju po svojoj idiomatičnosti, mnemotehničkim elementima, ali i po popularnosti i duhovitosti karaktera. Osim poslovicama, ovo djelo obiluje maksimama, dijalogizmima, proverbijanim frazama i sl.

Autori tvrde da su kada govorimo o poslovicama, najzastupljenije „moralne poslovice“ koje se u biti tiču afektivnog i moralnog života pojedinaca u njihovom odnosu s drugim članovima društva:

En cuanto a su temática, los refranes morales abarcan diversos campos semánticos, como señala González Martín (1996: 295-286): “desde los relativos a la mujer, al hombre, al comportamiento entre ambos, a las relaciones humanas,

hasta los negocios, al azar, a la relación con los vecinos, los hijos, etc.”⁶ (Cantera Ortiz de Urbina et al., 2005: 12-13)

Iako su moralne poslovice najzastupljenije, to ne znači da su ostale vrste manje bitne. Sve poslovice korištene u romanu *Don Quijote* predstavljaju književno blago. One su dokaz Cervantesove zaigranosti, ali i njegove obilate sposobnosti da kroz novi i eksperimentalan način toga vremena upotrijebi poslovice u nekom novom i drugačijem kontekstu. Od njegovog vremena pa sve do danas, većina poslovice koje su korištene u *Don Quijoteu* ostaju u učestaloj upotrebi. Jesús Cantera Ortiz de Urbina, Julia Sevilla Muñoz i Manuel Sevilla Muñoz (2005: 40) govore kako su neke polovice zadržale prvobitni oblik, a neke su pretrpjele blage izmjene u odnosu na originalni Cervantesov oblik kao na primjer poslovice „Al buen entendedor, pocas palabras“ koja se danas koristi u obliku „A buen entendedor, pocas palabras bastan“.

7.1. Funkcije poslovice u romanu *Don Quijote* Miguela de Cervantesa

Postoje mnogobrojne funkcije poslovice u romanu *Don Quijote*, no Jesús Cantera Ortiz de Urbina, Julia Sevilla Muñoz i Manuel Sevilla Muñoz (2005) navode pet osnovnih:

1. argumentativna funkcija (*función argumentativa*);
2. funkcija karakterizacije likova (*función caracterizadora de personajes*);
3. zaštitna funkcija (*función protectora*);
4. ludička funkcija (*función lúdica*);
5. humoristična funkcija (*función humorística*).

Kada govorimo o argumentativnoj funkciji poslovice (*función argumentativa*), ona podrazumijeva „funkciju jačanja, podupiranja, utvrđivanja ili sažimanja mišljenja govornika u govoru s namjerom da uvjeri sugovornika“ (Cantera Ortiz de Urbina et al., 2005: 29) u ono što je rečeno. Kao što i sam naziv podrazumijeva, poslovice u ovom slučaju služe kao argument određenoj misli koju likovi poput Don Quijotea i Sancha Panze žele prenijeti čitatelju.

---

⁶ Što se tiče njihove teme, moralne izreke pokrivaju različita semantička područja, kako je istaknuo González Martín (1996: 295-286): „od onih koje se odnose na žene, muškarce, ponašanje između njih dvoje, do ljudskih odnosa, do posla, nasumično, na odnos sa susjedima, djecom, itd.“

Druga značajna funkcija poslovice jeste funkcija karakterizacije likova (*función caracterizadora de personajes*). Jesús Cantera Ortiz de Urbina, Julia Sevilla Muñoz i Manuel Sevilla Muñoz (2005: 30) tvrde kako sami likovi i u prvom i u drugom dijelu romana više koriste poslovice nego primjerice maksime. Poslovice izgovaraju svi likovi, ne samo oni glavni poput Don Quijotea i Sancha Panze, nego i Sanchove supruga Tereza i kći Sanchica. Poslovicama se koriste i ostali likovi poput stanodavaca ili vojvode. Usprkos prostranoj upotrebi poslovice kod svih likova, zasigurno su najznačajnije one koje izgovara Sancho Panza. Možemo čak reći da je čitava njegova osobnost okarakterizirana poslovicama. Sancho i njegove poslovice zapravo predstavljaju narod i glas naroda u suprotnosti sa književno-uzvišenim jezikom kojim je pisan roman što možemo vidjeti i u sljedećem ulomku:

*El propio Sancho reconoce “que no sé decir razón sin refrán, ni refrán que no me parezca razón” (II 72) y confiesa que su única hacienda, su único caudal lo constituyen las paremias populares, recibidas de sus antepasados (II 43). Su única fuente de conocimientos es la sabiduría popular recibida de sus mayores y a ella recurre con suma frecuencia. Para don Quijote, en cambio, las paremias populares no son su única fuente de conocimientos, pues posee un bagaje cultural adquirido de sus innumerables lecturas; por eso, don Quijote utiliza un número menor de refranes y frases proverbiales en toda la obra, aún sin renunciar a su uso como apoyo a sus razonamientos.*⁷ (Cantera Ortiz de Urbina et al., 2005: 32)

Treća funkcija poslovice koju autori navode jeste zaštitna funkcija (*función protectora*). Ova funkcija je jako bitna za Cervantesa jer njegovo djelo i podrazumijeva „čitanje između redaka“. Cervantes uz pomoć poslovice otvoreno govori protiv kako građanske tako i protiv vjerske vlasti. Upravo tako, Cervantes putem poslovice izbjegava cenzuru toga vremena uspijevajući reći upravo ono što želi.

Četvrta funkcija poslovice jeste ludička (*función lúdica*). Ova funkcija podrazumijeva igre riječima u poslovicama. Cervantes se podsmjehuje određenim klišeima tako što ih mijenja i podsmjehuje im se. Jesús Cantera Ortiz de Urbina, Julia Sevilla Muñoz i Manuel Sevilla Muñoz (2005: 34) navode kako Cervantes osim izmjene u redu riječi (“Allávan reyes do quieren leyes”, Teresa, II 5) koristi i tehniku skraćivanja poslovice („En fin, como tú has

---

⁷Sam Sancho priznaje „otkud meni ta nevolja te ne mogu nijednu pametnu kazati bez poslovice, a ni poslovicu koja mi se ne bi činila pametnom”(II 72) i priznaje da njegovo jedino imanje, njegovo jedino bogatstvo čine narodne paremije, primljene od njegovih predaka (II 43). Njegov jedini izvor znanja je popularna mudrost koju je dobio od svojih predaka i kojoj se često pribjegava. Za Don Quijotea, s druge strane, popularne paremije nisu njegov jedini izvor znanja, budući da ima kulturnu pozadinu stečenu iz njegovih nebrojenih iščitavanja; iz tog razloga Don Quijote u cijelom djelu koristi manji broj poslovice i poslovičnih izreka, čak i ne odričući se njihove uporabe kako bi potkrijepio svoje zaključke.

dicho otras veces, no es la miel...”, Don Quijote, II 28), evocira poslovice koje nisu bile u upotrebi (“ha de ser mal para el cántaro”, Don Quijote, I 20; rečenica koja čini dio potpune poslovice “Si da el cántaro en la piedra o la piedra en el cántaro, mal para el cántaro”, II 43), prilagođava poslovice za njihovu bolju upotrebu (“El buen gobernador, la pierna quebrada y en casa, Sancho, II 34) te razvija poslovice na slobodan način (“Tanto vales cuanto tienes ytanto tienes cuanto vales”, Sancho, II 20).

Peta i posljednja funkcija koju autori navode jeste humoristična funkcija (*función humorística*). Činjenicu da je *Bistri vitez Don Quijote od Manche* duhovito napisano štivo leži u činjenici da Cervantes često Sanchove monologe preplavljuje poslovicama nižući ih jednu za drugom i tako tvoreći komični efekt:

*[...] para todo hay remedio, si no es para la muerte; y teniendo yo el mando y el palo, haré lo que quisiere; cuanto más que el que tiene el padre alcalde... Y siendo yo gobernador, que es más que ser alcalde, [...] que vendrán por lana, y volverán trasquilados; y a quien Dios quiere bien, la casa le sabe; y las necesidades de rico por sentencias pasan en el mundo; y siéndolo yo, siendo gobernador y juntamente liberal, como lo pienso ser, no hará falta que se me parezca. No, sino haceos miel, y paparos han moscas; tanto vales cuanto tienes, decía mi agüela; y del hombre arraigado no te verás vengado (II 43).*⁸ (Cantera Ortiz de Urbina et al., 2005: 35)

Ostvarenjem ovog humorističnog efekta na način da se poslovice previše ponavljaju, gubi se na ozbiljnosti poslovice jer kako kaže Vega (1990: 42) „poruka izricanja poslovice gubi valjanost jer se ne odnosi na određenu situaciju ili se citira na neprikladan i nelogičan način, što uzrokuje značajne komične učinke“⁹. Upravo je zbog ovog humorističnog učinka, Cervantes znatno povećao broj poslovice u drugom dijelu romana.

---

⁸ Svemu ima lijeka, osim smrti. Kad su meni u ruci i škare i sukno, znat ću ja krojiti. Komu je otac sudac, ne boji se za parnicu. A kad ja budem namjesnik, još viši dakle od suca, neka mi onda dođu i vide! Neka metu mnome i neka me opadaju! Tko po tuđu vunu pođe, sam ostrižen kući dođe. S milim Bogom sve se može. Bogato i ludo, a svijetu čudo. Dok ja samo budem namjesnik i stanem darivati, kao što i kanim, nitko meni neće nalaziti mane. Ali tko se miješa u mekinje, pojest će ga svinje. Koliko brojiš, toliko i stojiš, govorila je moja baka. A gdje marjaši zveče, filozofi muče.

⁹ [...] el mensaje sentencioso del refrán pierde su validez por no aplicarse a una situación concreta o por citarse de modo inoportuno e ilógico, lo que provoca notables efectos cómicos.

8. Nivoi frazeološke ekvivalencije

Ivana Čagalj i Milina Svítková (2014: 2) navode da se na temelju dosadašnjih podjela, te s obzirom na prisutnost, odnosno, odsutnost, navedenih relevantnih kriterija, mogu izdvojiti sljedeća tri tipa frazeološke ekvivalencije: potpuna (apsolutna), djelomična (parcijalna) te nulta ekvivalencija.

Autorice navode da se u skupinu potpunih, odnosno, apsolutnih, ekvivalenata ubrajaju frazeološke jedinice koje se podudaraju u svim kriterijima, tj. strukture koje, osim identične semantike, bivaju istovrijednima i na razini slikovitosti, ali i na planu izraza. Takvi frazemi, imaju isti leksički sastav i gramatička obilježja te su motivirani jednakom slikovitošću.

Većinu jedinica ove skupine tvore europeizmi, odnosno, internacionalizmi. Posrijedi su frazemi čije zajedničko podrijetlo seže u kulturnu baštinu šire ili uže shvaćenoga europskog prostora, odnosno, u antička vremena i starovjekovnu mitologiju, biblijsku predaju, stariju književnost ili pak historiografiju. (Čagalj, Svítková, 2014: 2)

Frazemi koji pripadaju ovom tipu ekvivalencije nerijetko počivaju na identičnom načinu mišljenja, odnosno, generalizirajućem prosuđivanju životnoga tijeka, vrednovanju prirodnih pojava, ljudskih osobina, emocionalnih iskaza, imovinskih prilika, društvenih razlika i sl. (Dobrićková 2010: 90), a ponekad su motivirani zajedničkim stereotipnim predodžbama pripadnika različitih jezičnih zajednica.

Mlacek (2008: 25) navodi kako „kontrastiranje frazema dvaju ili više jezika obično rezultira relativno malim brojem potpuno identičnih jedinica, dok su mnogo češći frazemi među kojima postoje manja ili veća odstupanja na formalnom, semantičkom, stilističkom, pragmatičkom, motivacijskom i/ili nekom drugom jezičnom planu.“ Drugi tip ekvivalencije stoga tvore semantički podudarni frazemi koji imaju jednaku ili vrlo sličnu slikovitost, odnosno, identičnu motivaciju, ali se formalno razlikuju zbog nepodudarnosti leksičkoga sastava, morfološke i ortografske nepodudarnosti, sintaktičke nepodudarnosti i strukturne nepodudarnosti, odnosno, razlike u broju sastavnica frazeoloških jedinica.

Posljednju skupinu tvore bezekvivalentni frazemi, odnosno, frazemi nulte ekvivalencije. Jankovičová (2013: 188) tvrdi kako se „frazeeološko se značenje bezekvivalentnih jedinica u drugom jeziku obično izražava ekspresivnim jednorječnim izrazima, sintagmatskim strukturama, slobodnim svezama riječi ili pak parafrazom.“ Dobrićková (2010: 93) za nultu frazeološku ekvivalenciju kaže da ova „obuhvaća jedinice s različitim stupnjem anomalije,

odnosno, značenjski netransparentne sveze riječi eksplicitno ili implicitno povezane sa sociokulturnim kontekstom ishodišnoga jezika.“ Najčešće je riječ o izvornim frazemima povezanim s materijalnom i duhovnom kulturom govornika određenoga jezika (Čižmarová 2001: 114) koji su karakteristični samo za jedan od uspoređivanih jezika.

Kao što smo već utvrdili, poslovice s nultim ekvivalentima najčešće su izričito kulturološki markirane tako da prevoditelj ne može pronaći odgovarajuće rješenje u ciljanoj kulturi pa nerijetko dolazi do kalkiranja u prijevodima poslovice na način da prevoditelj doslovno prevodi elemente u obliku stranih riječi ili izraza. U nekim slučajevima kalkiranje može i uspješno ukomponirano u prijevod poslovice ukoliko je ona prevedena na domišljat način uz rimu i odgovarajuću prenesenu poruku. Međutim kalkirane poslovice često imaju i djelomični ekvivalent na ciljanom jeziku koji također može prenositi odgovarajuću poruku.

9. Analiza poslovice iz romana *Don Quijote*

Nakon kratkog teorijskog osvrt, u ovom dijelu rada bavit ćemo se konkretnom analizom prijevoda nekih poslovice koje su preuzete iz korpusa. Analizu ćemo započeti najprije proučavajući porijeklo poslovice, zatim će uslijediti analiza prijevoda poslovice na hrvatski i francuski jezik kroz tri tipa frazeološke ekvivalencije, kako bismo na kraju došli do analize kalkiranih i kulturološki obojenih poslovice.

9.1. Porijeklo poslovice

„Porijeklo poslovice općenito nije poznato, na isti način na koji je njihov autor obično anonim.“ (Ruiz Moreno, 1998: 169) Preciznije rečeno, malo je slučajeva u kojima su imena njihovih autora poznata i obično su to poznate ličnosti koje se uglavnom oslanjaju na izvore popularne ostavštine. Samim time, neke izreke nose veću vrijednost jer su razrađenije i potječu iz velikih religijskih knjiga i religijskih ličnosti kao što su *Biblija* i prorok Muhamed. Prateći ovaj slijed, uviđamo i da imamo poslovice koje predstavljaju razmišljanja običnog čovjeka o ljubavi, prijateljstvu, obitelji, itd., obraćajući pažnju naročito na poslovice latinskog porijekla. Samim time jezični registri također su različiti: u prvom slučaju imamo uzvišeni jezik u pisanom obliku, dok u drugom imamo kolokvijalni ili dijalekatski jezik koji se usmeno prenosi.

9.1.1. Poslovice biblijskog porijekla

Odabrane poslovice korištene u *Don Quijoteu* „karakteriziraju opće stanje španjolskih poslovice, kao na primjer, njihov sastav: deseci paremija koje su tamo korištene biblijskog su podrijetla“ (Tarnovska, 2005: 290) i prirodno odražavaju razmišljanja i uvjerenja Zlatnog doba, kao na primjer poslovice: „Muchos son los llamados y pocos los escogidos - Mnogo je zvanih, malo izabranih“ (Mt 22,14), „El hombre propone y Dios dispone - Čovjeku naum; Gospodu odgovor“ (Mudre izreke 16, 1), „¿Destruirás también al justo con el impío? - Hoćeš li ti uistinu uništiti pravednog s krivcem?“ (Postanak 18, 23), itd. Kada govorimo o prijevodu biblijskih poslovice na hrvatski, odnosno francuski jezik, uviđamo da te vrste poslovice uglavnom imaju odgovarajući ekvivalent zato što potječu iz jednog velikog zajedničkog izvora.

Š: *A quien se humilla, Dios le ensalza* (Cervantes, 1976: 57)

H: *Tko sebe ponizuje, Bog ga uzvisuje* (Cervantes I, 1951: 77)

F: *Celui qui s'humilie, Dieu l'élève* (Cervantès I, 1978: 179)

Izreka je preuzeta iz prispodobe koju je ispričao sveti Luka evanđelist, gdje kaže: „Svaki koji se uzvisuje, bit će ponižen; a koji se ponizuje, bit će uzvišen.,, (Lk 18,14), misleći pritom na farizeja i carinika. Originalni biblijski tekst na španjolskom jeziku glasi: „el que se ensalza será humillado y el que se humilla será ensalzado“ (Lc 18, 14), dok na francuskom glasi: „car quiconque s'élève sera abaissé, et quiconque s'abaisse sera élevé“ (Luc 18,14). Očigledno je da su po uzoru na originalni Cervantesov tekst i prevoditelji prilagodili svoja rješenja.

Š: *Júntate a los buenos y serás uno de ellos* (Cervantes, 1976: 482)

H: *Kad uz dobre pristaneš, i sam dobar postaneš* (Cervantes II, 1951: 220)

F: *Réunis-toi aux bons, et tu deviendras l'un d'eux* (Cervantès II, 1978: 570-571)

Ova izreka preporučuje odabir dobrih ljudi s kojima ćemo biti u kontaktu, jer svi oni utječu na nas. Ova poslovice još je jedna od onih koje pak imaju biblijski izvor u frazama poput: „Así andarás por el camino de los buenos, y seguirás las veredas de los justos. - Zato idi putem čestitih i drži se staza pravedničkih! - Tu marcheras ainsi dans la voie des gens de bien, tu garderas les sentiers des justes.“(Mudre izreke 2, 20) i „El que anda con sabios, sabio será; mas el que se junta con necios será quebrantado. - Tko ide s mudracima bit će mudar, tko posjeđuje budale naći će si zla. - Celui qui fréquente les sages devient sage, mais celui qui se plaît avec les insensés s'en trouve mal“ (Mudre izreke 13, 20).

Š: *Aquí morirá Sansón y cuantos con él son* (Cervantes, 1976: 661)

H: *Sad će Samson poginuti i svi što su s njime* (Cervantes II, 1951: 468)

F: *Ici mourra Samson, et avec lui tous autant qu'ils sont* (Cervantès II, 1978: 1239)

Ova fraza biblijskog je porijekla, a u obliku poslovice najprije se pojavljuje na francuskom govornom području i koristi se kako bi se ukazalo na to da je došao trenutak kada je potrebno suočiti se s najvećom opasnošću, bez obzira na posljedice, isto kao što je učinio i Samson s Filistejcima. Samson je inače amblematična figura „Knjige o Sucima“, koju Cervantes često spominje u svom romanu jer, kako tvrdi Fine (2001: 74), „uključivanje ovih referenci izaziva ponajprije retoričke, uvjerljive i ironične učinke koji u mnogim slučajevima pojačavaju karakterizaciju glavnih ili sporednih likova“.

Š: *Desnudo nací, desnudo me hallo, ni pierdo, ni gano* (Cervantes, 1976: 596)

H: *Gol sam se rodio, gol sam i sada: niti gubim, niti dobivam* (Cervantes II, 1951: 377)

F: *Nu je suis né, nu je me trouve, je ne perds ni ne gagne* (Cervantès II, 1978: 1000)

Ova poslovice odražava nekoga tko nema ambicije, tko se lako pokorava, čak i ako izgubi. Koristi se za izražavanje rezignacije pred nesrećom. Kao što već vidimo prijevodi su urađeni po originalnom tekstu, a to je ponajprije zbog činjenice da poslovice dijeli isti duh kao i Jobov citat: „Desnudo salí del vientre de mi madre, y desnudo volveré allá- Go iziđoh iz krila majčina, go ću se onamo i vratiti - C'est nu que je suis sorti du ventre de ma mère, et c'est nu que je repartirai“ (Job 1,21).

Š: *Quien busca el peligro, perece en él* (Cervantes, 1976: 105)

H: *Onaj koji pogibao traži, u njoj i pogiba* (Cervantes I, 1951: 141)

F: *Quiconque cherche le péril y succombe* (Cervantès I, 1978: 353)

Ova poslovice kritizira nepromišljene i one što se nepotrebno izlažu opasnosti. Ova poslovice pak potječe iz Evanđelja po Mateju u kojem piše: „todos los que tomen espada, a espada perecerán - svi koji se mača laćaju od mača i ginu - tous ceux qui prendront l'épée périront par l'épée“ (Mt 26,52).

9.1.2. Poslovice latinskog porijekla

Poslovice latinskog porijekla, kao i one biblijskog, u prijevodima na hrvatski, odnosno francuski jezik, većinom imaju odgovarajući ekvivalent. U primjerima koje ćemo vidjeti, navest ćemo također i latinsku verziju poslovice, kako bi bilo još transparentnije samo porijeklo iste, kao i njena adaptacija na navedene jezike.

Š: *En la tardanza está el peligro* (Cervantes, 1976: 662)

H: *Otezanje zna biti opasno* (Cervantes II, 1951: 470)

F: *Dans le retard est souvent le péril* (Cervantès II, 1978: 1244)

Ova poslovice latinskog porijekla (lat. *periculum in mora*) aludira na trenutke kada sporost djelovanja pogoršava situaciju i povećava opasnost. Na hrvatskom jeziku postoji još jedan često korišten izraz, a to je: “opasnost je u odlaganju“.

Š: *Quien destaja no baraja* (Cervantes, 1976: 529)

H: *Čist račun, duga ljubav* (Cervantes II, 1951: 286)

F: *Qui convient du prix n'a pas de dispute* (Cervantès II, 1978: 751)

Poruka ove poslovice (lat. *clara pacta boni amici*) jeste ta da je prikladno spriječiti sve moguće prepreke nekoj stvari kako bi se izbjegle tužbe. U tom smislu, može se reći: „Quien primero destaja, después no baraja“. Prijevod koji su ponudili Velikanović i Tabak na hrvatskom jeziku odgovarajući je ekvivalent, dok na francuskom postoji još jedno rješenje: „les bons comptes font les bons amis“.

Kada govorimo o leksici, bitno je napomenuti da „destajar“ u ovom kontekstu znači prestati miješati karte prije nego što se podijele jer je ranije bila vrlo česta pojava kartati u baru s prijateljima, kod kuće s obitelji, a i danas nije prestalo biti tako. Budući da se u ovom slučaju radi o posloviци koja nema potpuni ekvivalent, prijevod na hrvatskom jeste ekvivalent koji prenosi istu poruku „čist račun, duga ljubav“, dok je prijevod na francuskom jeziku vrlo slikovit i izravan jer tko se pogodi oko cijene, tu nema prepirke.

Š: *No es oro todo lo que reluce* (Cervantes, 1976: 491)

H: *Nije sve zlato što se blista* (Cervantes II, 1951: 233)

F: *Tout ce qui reluit n'est pas or* (Cervantès II, 1978: 605)

Ova poslovice (lat. *non est aurum omne quod radiat*) preporučuje nepovjerenje prema izgledu, jer nije sve što se čini dobrim stvarno dobro. Referenca ove paremije je zlato, vrijedan metal koji se koristi kao pregovaračka valuta koja se obično prepoznaje po sjaju kada je čista. Za navedene prijevode možemo reći da su potpuni ekvivalenti, mada postoje i neznatno drugačija rješenja koja pronalazimo u rječniku *1001 refranes españoles* za francuski jezik: „tout ce qui reluit/brille n'est pas or“, dok autorice Spahić i Leal (2018: 195) nude slično rješenje: „nije zlato sve što sija“.

Š: *Una golondrina no hace verano* (Cervantes, 1976: 68)

H: *Jedna lasta još nije proljeće* (Cervantes I, 1951: 92)

F: *Une hirondelle ne fait pas le printemps* (Cervantès I, 1978: 218)

Poslovice (lat. *unda hirundo non facit ver*) općenito odražava opće pravilo ili normu koji se ne mogu izvesti iz jednog slučaja. Isto tako, indikacija nije dovoljna da se nešto osigura, već se mora poštivati ako se događa s određenom učestalošću ili redovitošću. Kada govorimo o prijevodima ove poslovice, vidimo da se radi o potpunim ekvivalentima kao i u prethodnom primjeru. Za francuski jezik pronalazimo isto rješenje i u rječniku *1001 refranes españoles*, dok za b/h/s jezik autorice Spahić i Leal (2018: 240) nude nešto češće korišteno rješenje, a to

je: „jedna lasta ne čini proljeće“. Zanimljiva činjenica je i ta da „u španskoj poslovice imenska komponenta *verano* (ljetno) nije ekvivalent bosanskoj *proljeće* u kojoj je lasta vjesnik proljeća.“ (Spahić, Leal, 2018: 240)

Š: *Hoy por ti y mañana por mí* (Cervantes, 1976: 639)

H: *Danas tebi, sutra meni* (Cervantes II, 1951: 438)

F: *Aujourd'hui pour toi, demain pour moi* (Cervantès II, 1978: 1160)

Posljednja poslovice latinskog porijekla (lat. *hodie mihi, cras tibi*) podrazumijeva dostupnost osobe koja može pomoći nekome s kim je u prijateljskim odnosima i koja se nada da će imati njihovu podršku u budućnosti. Kada govorimo o prijevodima, za francuski jezik postoji i rješenje: „aujourd'hui c'est moi, demain c'est toi“ u rječniku *1001 refranes españoles*, dok na hrvatskom jeziku postoji i oblik: „danas meni, sutra tebi.“ (Opašić 2014: 426)

9.2. Potpuna ekvivalencija

Prvi značajan element ovoga rada koji obrađujemo jesu poslovice koje u prijevodima na francuski i hrvatski jezik imaju potpune ekvivalente, što hoće reći da prijevodi leksički i semantički u potpunosti odgovaraju originalnom obliku poslovice.

9.2.1. Poslovice doslovnog značenja

Iako smo naveli da se značenje poslovice najčešće ne može shvatiti doslovno, postoje one poslovice čija se poruka koju prenose podudara s napisanim tekstom. U nastavku ćemo stoga proučiti nekoliko poslovice doslovnog značenja, čiji su prijevodi na francuski i hrvatski jezik ujedno potpuni ekvivalenti jer isti odgovaraju originalu leksički, ali i semantički. Objasniti ćemo također značenje svake od poslovice kako bi bilo što jasnije o čemu je zapravo riječ.

Š: *Más vale algo que no nada* (Cervantes, 1976: 114)

H: *Bolje išta nego ništa* (Cervantes I, 1951: 153)

F: *Mieux vaut quelque chose que rien du tout* (Cervantès I, 1978: 389)

Male stvari ne treba prezirati zbog njihove veličine ili loše kvalitete. Slično tome, neki dobitak se ne smije odbaciti jer je malen, kada s druge strane zapravo nema nikakve koristi.

Ova poslovice jedna je od onih koje imaju potpuni ekvivalent i na hrvatskom i na francuskom jeziku. Spahić i Leal (2018: 182) nude isto rješenje kao i prevoditelji Velikanović i Tabak, dok u rječniku *1001 refranes españoles* nalazimo dodatno rješenje na francuskom jeziku, a to je poslovice: „*mieux vaut (un) peu que rien*“.

Š: *Para todo hay remedio, si no es para la muerte* (Cervantes, 1976: 635)

H: *Svemu ima lijeka, osim smrti* (Cervantes II, 1951: 432)

F: *Il y a remède à tout, excepté à la mort* (Cervantès II, 1978: 1145)

Ova se poslovice koristi kao utjeha onima koji su pretrpjeli neku nesreću ili neuspjeh, što znači da za sve postoji rješenje.

9.2.2. Poslovice metaforičnog značenja

Drugi bitan dio poslovice koje imaju potpuni ekvivalent jesu poslovice metaforičnog, odnosno figurativnog značenja. Poslovice metaforičnog značenja jesu one koje se odnose na ili koriste metafore, to jest različite izraze koji opisuju osobu ili predmet pozivanjem na nešto za što se smatra da ima slična obilježja. Stoga ćemo u nastavku dati objašnjenja poslovice koje sadrže metafore, a prijevodi na francuski i hrvatski jezik u potpunosti odgovaraju originalu.

Š: *Donde una puerta se cierra, otra se abre* (Cervantes, 1976: 113)

H: *Kad se jedna vrata zatvore, druga se otvore* (Cervantes I, 1951: 151)

F: *Quand une porte se ferme, une autre s'ouvre.* (Cervantès I, 1978: 383)

Ova izreka pokušava utješiti one koji trpe neku nesreću, potvrđujući da nakon nepovoljne okolnosti obično dođe još jedna povoljna.

Š: *Por el hilo se saca el ovillo* (Cervantes, 1976: 129)

H: *Konac odmota cijelo klupko* (Cervantes I, 1951: 173)

F: *Par le fil nous ne tirions le peloton de toute l'aventure* (Cervantès I, 1978: 447)

U ovom slučaju utjecaja na jezik nalazimo paralelizam „*Por el hilo se saca el ovillo*“ u kojem, pored lakoće razumijevanja temeljenog na objektu, nalazimo savršenu vezu između subjekta i predikata. Stoga je s vremenom fraza „*hilar delgado*“ postala oličenje dobrog rada, u nekim slučajevima do osjećaja krajnje opreznosti. Na hrvatskom je jeziku ova poslovice poznata i u

prostijem obliku „klupko se odmotava“ (Menac 1994: 162), dok na francuskom jeziku postoji ekvivalent koji više odgovara „De fil en aiguille, à tout savoir on arrive.“, a nalazi se u rječniku poslovice *1001 refranes españoles*. Edina Spahić i Isabel Leal (2018: 217) za ovu poslovicu nude još jedno rješenje, a to je „gdje ima dima, ima i vatre“ budući da se ovom poslovicom ukazuje i na neke sumnje koje ne nastaju „iz vedra neba“ već i za njih postoji određeni uzrok.

Kada govorimo o postupcima u Cervantesovoj primjeni poslovice, vidimo da aforizmi u drugim vremenima imaju svojstvo obrnuto u strukturi, a što je rezultat posebnog ponavljanja u primjeru „Tripas llevan corazón, que no corazón tripas“. U ovom slučaju vidimo interpretaciju igre riječi čija bi se ironija mogla usporediti s Lazarom kad komentira „desde aquella hora quise mal al mal ciego“. (Anonymous, 2004: 8) Ova poslovice ima mnogo sinonima, od kojih su neki: „a barriga llena, corazón contento“, „bien canta Marta, después de harta“, „de la panza sale la danza“, itd., a koje pronalazimo u rječniku *1001 refranes españoles*. Isti nam nudi na francuskom jeziku rješenje „Ventre plein, cœur content/joyeux.“

Š: *Tripas llevan corazón, que no corazón tripas* (Cervantes, 1976: 548)

H: *Crijeva krijepi srce, a ne krijepi srce crijeva* (Cervantes II, 1951: 312)

F: *Ce sont les tripes qui portent le cœur, et non le cœur les tripes* (Cervantès II, 1978: 822)

9.3. Djelomična ekvivalencija

Kada govorimo o djelomičnim ekvivalentima u prijevodu, govorimo zapravo o odsutnosti jednog ili više aspekata ekvivalencije, što mogu biti sintaktički, semantički ili pragmatički aspekt, kao i nedosljednosti u tekstualnim normama i jezičnim oblicima. Semantička sličnost između izvornog i ciljnog teksta je poželjna u prijevodu, i u tom slučaju možemo govoriti o „prevođenju lakih jezika“ (Oven 1991: 62), ali ista opet ne treba biti krajnji cilj prevoditelja stoga što blage razlike u značenju najčešće pomažu prilagoditi ideju izvorne poruke ciljanoj publici na ciljanom jeziku.

Ono što je zaista važno za adekvatnost prijevoda je pragmatična ekvivalencija. Kada se izvorna poruka izgubi za ciljanu publiku, to je neuspjeh prijevoda i prevoditelja i nikakva semantička ili sintaktička sličnost neće nadoknaditi ono što je izgubljeno u prijevodu. Edina Spahić (2013: 293) kaže da prevoditelj mora biti *bikulturalan*, odnosno mora poznavati kako

ciljnu tako i izvornu kulturu, iako će frazeološke jedinice motivirane španjolskom tradicijom često predstavljati problem za prevoditelja sa španjolskog na bosanski jezik i obrnuto. Upravo zbog pragmatičkog elementa, u nastavku vidimo da u prijevodima postoje blage izmjene na planu leksike i sintakse, a naročito u prijevodu na hrvatski jezik. Izmjenom nekih riječi u prijevodu zadržava se poruka koju autor želi prenijeti čitatelju, a postoje i drugi slučajevi u kojima prevoditelj pronade ekvivalentnu izreku, ali to izražava drugim riječima, drugim izrazom i tada govorimo o autorizmima.

Sasvim je jasno da se u procesu prevođenja ovakvih frazeologizama na ciljnom jeziku moraju desiti određeni gubici. Prosto je nemoguće istovremeno „spasiti“ ekspresivnost i tačnost u prijevodu na ciljni jezik. [...] Dakle, u procesu prevođenja neminovno se nešto gubi. Čak i, kada uspijemo prenijeti ekspresivnost putem frazeologizama iz ciljnog jezika i postići komunikaciju (što je osnovni cilj u prevođenju) iznevjerili smo izvornu kulturu, jednostavno je nismo uspjeli prenijeti na ciljni jezik. (Spahić, 2013: 293)

Ponekad u poslovicama postoji pojačanje izražajnosti paremija, kao, na primjer, u poslovicama: „Bien vengas mal si vienes solo“ i „Un mal llama a otro“ koje su najdublje ukorijenjene u aktualnu španjolsku poslovicu „Las desgracias nunca vienen solas“. Izreka „Bien vengas mal si vienes solo“ nam govori da nesreća nikada ne dolazi sama kao što i kaže naša poslovice. U rječniku *1001 refranes españoles* autori nam nude još neke sinonime za ovu poslovicu, kao na primjer: „el abismo llama al abismo“, „las desgracias son como las cerezas, que unas a otras se llevan“, itd. Stoga u istom pronalazimo odgovarajući ekvivalent na francuskom jeziku: „un malheur n'arrive jamais seul“, dok bi samim time ekvivalent na hrvatskom jeziku bio: „nesreća nikada ne dolazi sama“.

Š: *Bien vengas mal si vienes solo* (Cervantes, 1976: 589)

H: *Kamo sreće da ovo dosad bude jedina nesreća* (Cervantes II, 1951: 368)

F: *Sois le bienvenu, mal, si tu viens seul* (Cervantès II, 1978: 976)

Š: *Más vale un toma que dos te daré* (Cervantes, 1976: 662)

H: *Više vrijedi jedno »na« nego dva »dobit ćeš«* (Cervantes II, 1951: 470)

F: *Mieux vaut un tiens que deux tu l'auras* (Cervantès II, 1978: 1244)

Ova poslovice poručuje da je poželjno uživati u onome što imamo u sadašnjosti nego očekivati nešto bolje, što je u budućnosti većinu vremena nesigurno. U rječniku *1001 refranes*

españoles pronalazimo i sinonime ovoj poslovice: „más quiero huevos hoy que mañana pollos“ i „más vale un „hoy“ que diez „mañana““. Ekvivalent na francuskom jeziku koji pronalazimo u rječniku sličan je prevoditeljevom izboru, a glasi: „un „tiens“ vaut mieux que deux „tu l'auras““. Za razliku od sličnosti u francuskim prijevodima, autorice Spahić i Leal (2018: 189) nude drugačija rješenja, a to su: „bolje jedno drži, nego stotinu uzmi“ i „bolje je danas jaja, nego sutra kokoš“.

Š: *En salvo está el que repica* (Cervantes, 1976: 505)

H: *Tko na vatru zvoni, taj ne gori* (Cervantes II, 1951: 251)

F: *Celui qui sonne les cloches est en sûreté* (Cervantès II, 1978: 656)

Ova poslovice poručuje kako je lako drugome prigovarati za njegovo ponašanje u opasnim situacijama, kada je ovaj drugi na sigurnom mjestu. Kada govorimo o leksici, „el que repica“ označava onoga tko zvoni na ritmičan, ali brz način, jer se u malim mjestima, osim sata mise, zvonjavom crkvenih zvona najavljuju i požari i druge opasnosti kao što je slučaj u ovome primjeru.

Zanimljivo je i to da u ovim primjerima vidimo da su istu poslovicu prevoditelji preveli na drugačije načine na oba jezika. Kada govorimo o prijevodima na hrvatski jezik, imamo dva rješenja: „Komu Bog, tomu i svi sveci“ i „Tko na vatru zvoni, taj ne gori“, dok su rješenja na francuskom jeziku: „Celui-là est en sûreté qui sonne le tocsin“ i „Celui qui sonne les cloches est en sûreté“.

Š: *Del dicho al hecho hay gran trecho* (Cervantes, 1976: 496)

H: *Od riječi do zbilje mnoge su milje* (Cervantes II, 1951: 239)

F: *Du dire au faire la distance est grande* (Cervantès II, 1978: 624)

Ponekad postoji velika distanca između onoga što govorimo i onoga što radimo, pa je dobro ne vjerovati obećanjima koja se možda neće održati. Sinonimi za ovu poslovicu u rječniku *1001 refranes españoles* jesu: „cacarear, y no poner huevo“, „decir y hacer no comen a una mesa“, „no es lo mismo predicar que dar trigo“, itd. Odgovarajući ekvivalent na francuskom jeziku koji nude autori toga rječnika jeste: „du dit au fait, il y a un grand trait“, dok autorice Spahić i Leal (2018: 126) nude rješenje: „dug je put od riječi do djela“.

Među dijaloškim izrekama, imamo postojeći dijalogizam na španjolskom i preveden kao takav na hrvatski i francuski:

Š: *Dijo la sartén a la caldera: quítate allá, ojinegra* (Cervantes, 1976: 647)

H: *Tava se ruga kotlu da je crn* (Cervantes II, 1951: 449)

F: *La poêle a dit au chaudron : Ôte-toi de là, noir par le fond* (Cervantès II, 1978: 1188)

U starim pećima na drva tava je bila najzagorenija od svog kuhinjskog suđa zbog kore koja bi se stvorila na njezinom vanjskom dnu kao rezultat mješavine dima, čađe i ulja koja je prskala iz tave. Budući da poznajemo kontekst nastanka poslovice, navest ćemo još neke njene sinonime iz rječnika: „dijo el asno al mulo: anda para (allá)/arrea acá, orejudo“, „dijo el cuervo a la graja: „quítate allá, negra““, “espantóse la muerta de la degollada, cuando la vio tan desgredada”, itd. Osim činjenice da ima mnogobrojne sinonime, postoje i različite varijante ove poslovice koje se govore u različitim hispanofonim zemljama, kao na primjer: „la sartén le dice a la olla carisucia“ je poslovice karakteristična za Panamu, dok se u Argentini kaže: „Le dijo la sartén al cazo: ¡Vete p'allá que me tiznas!“ U rječniku *1001 refranes españoles* sinonim na francuskom jeziku je: „c'est l'hôpital qui se moque de la charité“, dok autorice Spahić i Leal (2018: 127) nude rješenje: „rugala se ruga, pa joj postala druga“. „U španskom se jeziku obično izgovara samo prvi dio poslovice, a drugi dio može glasiti i: *apártate, que me tiznas / que me manchas.*“ (Spahić, Leal, 2018: 127)

Š: *Espantóse la muerta de la degollada* (Cervantes, 1976: 531)

H: *Rugala se sova sjenici* (Cervantes II, 1951: 288)

F: *Le mort a peur du décapité* (Cervantès II, 1978: 757)

Ova poslovice ukorava one koji su iznenađeni nedostacima drugih dok su njihovi nedostaci još veći. I ova poslovice u originalnoj verziji ima drugi dodatni dio: „Espántose la muerta de la degollada, como la vio tan desgredada; o tan mal tocada“. Postoji i oblik: „Espántose la muerte de la degollada, como la vio tan estendijada“ što je isto što i: „Dijo el cuervo a la pega: „Quítate allá, negra““. Odgovarajući ekvivalent na hrvatskom jeziku bi mogao biti isti kao i u prethodnom primjeru: „rugala se ruga, pa joj postala druga“. Na francuskom jeziku je u rječniku *1001 refranes españoles* ponuđeno rješenje: „c'est la morte qui se moque de la décapitée.“

Š: *Donde las dan las toman* (Cervantes, 1976: 639)

H: *Tko dijeli, taj i dobiva* (Cervantes II, 1951: 637)

F: *Là où les coups se donnent ils se reçoivent* (Cervantès II, 1978: 1158)

Ova poslovice govori da tko nekoga povrijedi ili loše govori o njemu, obično mu se vrati na isti način. Koristi za upozorenje onima koji su učinili nešto loše da će sigurno dobiti odgovarajuću kaznu, odnosno nagradu. Sinonim ovoj poslovice u rječniku *1001 refranes españoles* jeste: „a las veces, do cazar pensamos, cazados quedamos“, a kao i u prethodnom primjeru, postoje različite varijante koje se govore u različitim hispankim zemljama, kao na primjer u Meksiku: „como me las den las tomo, y si son peras me las como“, ili u Kolumbiji: „conforme me las dan las tomo“. Isti rječnik nudi rješenje na francuskom jeziku: „tel est pris, qui croyait prendre“. Na hrvatskom jeziku postoji bolje rješenje od onoga koje nude prevoditelji Velikanović i Tabak, a to je poslovice: „svatko dobije što je i zaslužio“.

Comino Fernández de Cañete (2003: 28) govori da, unutar identifikacijskih izreka, Cecilia Colombi ponovno pravi razliku između „doslovnog“ i „metaforičnog“. U prvom slučaju daje primjer „El buey suelto bien se lame“ (iako kasnije objašnjava da to može biti i figurativna izreka), a kao primjer drugog navodi „La experiencia es la madre de todas las ciencias“, budući da imati personifikaciju iskustva već je dio figurativnog ili metaforičnog. Kasnije pojašnjava da, u kontekstu predstavljenom u *Don Quijoteu*, izreka koja se prvi put spominje „El buey suelto bien se lame“ djeluje, pak, kao figurativni govorni čin jer je sadržaj opisnog elementa (tema i komentar) zamijenjen, održavajući logični odnos između njegovih dijelova (A = B). Dakle, u ovom slučaju Sancho može implicirati da je zapravo samcu dobro.

Postoje i izreke koje se ne pojavljuju u prethodnim izvorima; pojavljuju samo u *Don Quijoteu*, poput poslovice koju je izjavio Sancho:

Š: *Ojos que no ven, corazón que no quiebra* (Cervantes, 1976: 646)

H: *Što nije na očima, nije na srcu* (Cervantes II, 1951: 449)

F: *Si les yeux ne voient pas, le coeur ne se fend pas* (Cervantès II, 1978: 1188)

Ova se izreka odnosi na činjenicu da ljudi ne pate zbog onoga što im nije blisko. Danas se ista odnosi na znanje o svim vrstama stvari, od političkih do profesionalnih i sentimentalnih. Ova poslovice je jedna od onih koja ima odgovarajuće ekvivalente kako na francuskom tako i na hrvatskom jeziku. U rječniku *1001 refranes españoles* nalazimo rješenje: „loin des yeux, loin du cœur“, dok autorice Spahić i Leal (2018: 209) nude rješenje: „daleko od očiju, daleko od srca“. „U španskom postoji varijanta za ovu poslovice, ali je rjeđe u upotrebi: *Lo que los ojos no ven el corazón no lo desea*, kao i sinonim *Ausencia enemiga de amor*.“ (Spahić, Leal, 2018: 209)

Naravno, u određenim prilikama izreka iz različitih razloga nije prepoznata kao takva i prevoditelj gubi kontakt s istinskom porukom teksta iako je prijevod „točan“. Prevoditelj također može pogriješiti, a može doći i do odabira jednog od mogućih izraza kako prijevod ne bi postao težak. Pogledajmo nekoliko primjera:

Š: *Viva la gallina, aunque sea con su pepita* (Cervantes, 1976: 354)

H: *Neka je koka, ma i ne snijela jajeta* (Cervantes II, 1951: 43)

F: *Vive la poule, même avec sa pépité* (Cervantès II, 1978: 91)

Ova poslovice preporučuje očuvanje života, čak i ako ga živimo s nelagodnom zbog bolesti, siromaštine, ili neke druge otežavajuće okolnosti. Prevoditelji nam nude prilično bliske prijevode. Na hrvatskom jeziku je prilagođena imenica „pepita“ u imenicu „jaje“, dok francuski jezik u potpunosti zadržava originalni oblik. Samim time, na francuskom jeziku boja poslovice nestaje; nema iste slike ni metafore. U ovom bi kontekstu možda bolje odgovarala francuska poslovice „Chien en vie vaut mieux que lion mort“, gdje je sačuvana životinjska metafora, kao i izmjena stanja života i smrti.

9.4. Nulta ekvivalencija

U ovom dijelu rada osvrnut ćemo se na poslovice koje nemaju odgovarajući ekvivalent u prijevodima ni na jednom jeziku. Budući da španjolski i hrvatski jezik pripadaju dvjema različitim jezičnim skupinama, možemo pretpostaviti da će se češće pojaviti problem u prevođenju sa jednoga na drugi jezik. Francuski i španjolski su, kao romanski jezici, bliski pa je često manje prisutan problem neprevodivosti, iako on nije isključen što ćemo vidjeti u nastavku rada.

U primjerima koji slijede uviđamo da je španjolski jezik bogat izrazima i konceptima specifičnim za kulturu za koje ne postoje frazeološki ekvivalenti ni u francuskoj ni u hrvatskoj kulturi. Ipak, ovi se pojmovi prevode na ciljne jezike koristeći strategiju prenošenja konceptualnog i kulturnog značenja čitateljima, jer ekvivalencija ili prevođenje pomoću ekvivalencije nije nužno najbolja strategija u slučajevima kada ista ne postoji u ciljnom jeziku jer ne daje smisleno prikazivanje izvornog pojma u ciljni pojam. Umjesto toga, namjerno korištenje neekvivalentnog prijevoda rezultira kvalitetnijim prijevodom. Neekvivalencija postaje relevantnija od ekvivalencije. U tim je slučajevima bolja strategija, a što primjećujemo i u dolje navedenim primjerima. Stoga je sasvim legitimno raspravljati o neekvivalentnosti i

njezinoj primjenjivosti u prijevodu pojmova i koncepata specifičnih za kulturu, uključujući idiome, metafore i poslovice. U primjerima koji slijede možemo vidjeti rješenja koja su ponudili prevoditelji jer zbog nepodudarnosti u kulturama nije moguće naći potpuni niti parcijalni ekvivalent. Mogućnost kalkiranja također nije dolazila u obzir zato što doslovan prijevod, bez obzira na to koliko bio šaljiv i zanimljiv, ne bi uspio prenijeti poruku koju Cervantes želi poslati čitatelju.

Š: *Pedir cotufas en el golfo* (Cervantes, 1976: 346)

H: *Poželi s vrbe grožđa* (Cervantes II, 1951: 32)

F: *Chercher midi à quatorze heures* (Cervantès II, 1978: 58)

Poslovica znači „traženje nemogućih stvari“. Samim tim i ponuđeni prijevodi zapravo pokazuju nemogućnost ostvarenja neke želje. „Poželi s vrbe grožđa“ danas ima poznatiju verziju „kad na vrbi rodi grožđe“, i ova izreka označava da se nešto nikada neće dogoditi. Poslovica koju nalazimo u hrvatskom prijevodu znači željeti nemoguće pa samim time ekvivalent može biti i poslovica: „tražiti hljeba/kruha preko pogače“. Francuska verzija „chercher midi à quatorze heures“ vuče korijene još od XVI. stoljeća kada se govorilo „chercher midi à onze heures“. Promijenit će se tek u XVII. stoljeću kako bi usvojila sadašnji oblik.

Š: *Buenas son mangas después de Pascua* (Cervantes, 1976: 192)

H: *Bolje išta nego ništa* (Cervantes I, 1951: 253)

F: *Ce qui est différé n'est pas perdu* (Cervantès II, 1978: 673)

Ono što je Don Quijote ovom poslovicom htio reći Sanchu jeste to da svaki poklon mora uvijek biti dobro prihvaćen, čak i ako stigne sa zakašnjenjem, tj. i kada kasni, dobro je došao. S istom porukom kaže se i: „Venga el bocado, y venga pocho“.

Š: *Muchos pocos hacen un mucho* (Cervantes, 1976: 363)

H: *Zrno do zrna pogača* (Cervantes II, 1951: 55)

F: *Beaucoup de peu font un beaucoup* (Cervantès II, 1978: 124)

Poslovica poručuje da i malenu dobit, koliko god se činila beznačajna, ne treba odbaciti, jer je velika ako se naplati. Iako je u španjolskoj verziji njen oblik ostao netaknut, u francuskoj je doživio neke promjene, prelazeći od „beaucoup de“ do „plusieurs“ što se koristi u modernom standardnom francuskom jeziku. Samim tim bi se mogao ponuditi novi prijevod „Plusieurs peu font un beaucoup“, koji je s vremenom postao mnogo popularniji. Budući da ekvivalent

ovoj poslovice može biti i: „Grano a grano, allega para todo el año“, odnosno „Grano a grano hincha la gallina el papo“ (fr. „Le petit gain remplit la bourse“, „Grain à grain la poule remplit son ventre“), možemo vidjeti zašto su se prevoditelji Velikanović i Tabak odlučili za poslovice: „Zrno po zrno pogača“.

Kada se u tekstu nađe samo dio izreke, jer je poznato ono što slijedi, ili ako se nešto promijeni s ciljem da se promijeni učinak na čitatelja, u tome slučaju prijevod može biti otežan. Kao na primjer u poslovice:

Š: *Allá van reyes do quieren leyes* (Cervantes, 1976: 356)

H: *Sila kola lomi* (Cervantes II, 1951: 45)

F: *Ainsi se font les lois comme le veulent les rois* (Cervantès II, 1978: 96)

Ova poslovice pokazuje kako se ponekad moćnici prilagode i protumače zakone kako im odgovara. Zbog toga u hrvatskom prijevodu i upotrijebljena poslovice „sila kola lomi“ koja označava da su u nuždi ili nevolji svakakva sredstva dopuštena. Kada govorimo o prijevodu na francuski jezik, Viardot zadržava originalni oblik, iako bi bolje rješenje bilo „la loi est la loi, même pour les rois“ čak i ako ova poslovice nije promijenjena na francuskom jeziku kao što je poslovice „allá van reyes do quieren leyes“ na španjolskom. Na francuskom jeziku ne postoji poslovice koja bi prenijela potpunu sliku. To bi eventualno mogle biti poslovice: „que veut le roi le veut la loi“ ili „la loi dit ce que le roi veut“ koje se mogu promijeniti u oblike: „que veut la loi le veut le roi“ i „le roi dit ce que veut la loi“.

Ovaj drugi dio također uključuje izreke i figurativne izraze koji se odnose na određene nacionalne običaje. Kao poslovične fraze, imamo: „Cuando te dieran un gobierno, cógele“, „Allá van leyes... y no digo más“, „Al buen callar llaman Sancho“.

9.5. Kalkirane poslovice

Kao što smo naveli u prvom dijelu rada, kalk je zapravo sintagmatska posuđenica u doslovnom prijevodu koja ima iste leksičke elemente i u jeziku izvoru i u ciljnom jeziku. Stoga i ne čudi činjenica da su se prevoditelji odlučili za tu opciju prevodeći mnogobrojne poslovice koje je Cervantes uključio u svoj roman. Prevoditelji su se u većini slučajeva, kako u prijevodima na hrvatski tako i na francuski jezik, odlučili kalkirati poslovice za koje su mislili da nude najbolja moguća rješenja, ne odlučujući se za parcijalne ekvivalente koji bi

također mogli odgovarati danim kontekstima. U nastavku ćemo stoga analizirati neke kalkirane poslovice, a u slučajevima gdje je to moguće, navest ćemo i parcijalne ekvivalente koji odgovaraju tim poslovicama.

Š: *Quitada la causa se quita el pecado* (Cervantes, 1976: 646)

H: *Makni napast, maknuo si i grijeh* (Cervantes II, 1951: 449)

F: *En ôtant la cause, on ôte le péché* (Cervantès II, 1978: 1188)

Ova poslovice preporučuje bijeg od prilika koje mogu dovesti do nezakonitih postupaka ili spriječiti štetu. Njena je specifičnost također u tome što u prijevodu možemo vidjeti da, iako se radi o kalkiranoj poslovi, prevoditelji originalni particip „quitada“ prevode imperativom „makni“, odnosno gerundivom „en ôtant“. Prijevodi ove poslovice ne nalaze se u frazeološkim rječnicima i radi se o doslovnim prijevodima, koje su autori smatrali dobrim rješenjima.

Š: *Haz lo que tu amo te manda y siéntate con el a la mesa* (Cervantes, 1976: 469)

H: *Slušaj gósu što ti zapovjedi, i za stolom s njime sjedi* (Cervantes II, 1951: 201)

F: *Fais ce qu'ordonne ton maître, et assieds-toi à table auprès de lui* (Cervantès II, 1978: 521)

Ova nas poslovice uči poslušnosti koju u svakom trenutku mora pokazivati onaj koji služi vlasniku, podređeni prema nadređenom i visokom poštovanju koje se postiže takvom poslušnošću. Kada govorimo o prijevodima ove poslovice i u ovom slučaju radi se o kalku. Ovaj kalk se mogao i izbjeći, barem u prijevodu na hrvatski jezik jer postoji poslovice još iz turskih vremena: „veži konja gdje ti aga kaže“, koja bi mogla biti odgovarajući parcijalni ekvivalent.

Š: *La letra con sangre entra* (Cervantes, 1976: 504)

H: *Krvlju se slova pišu* (Cervantes II, 1951: 250)

F: *Avec le sang entre la science* (Cervantès II, 1978: 651)

Poslovice označava da su rad i učenje neophodni da bi se nešto naučilo ili da bi se u nečemu napredovalo. Ponekad je to povezano samo s tjelesnim kažnjavanjem kao poticajem za učenje. Kada govorimo o ekvivalentima za ovu poslovice, u rječniku poslovice *1001 refranes españoles* imamo ponuđen parcijalni ekvivalent za francuski jezik: „rien ne vient sans peine“. Slično rješenje nude i Spahić i Leal (2018: 163) za b/h/s jezik: „bez muke nema nauke“.

Š: *Los duelos con pan son menos* (Cervantes, 1976: 387)

H: *Sa kruhom je i muka lakša i svaka nevolja bolja* (Cervantes II, 1951: 89)

F: *Avec du pain tous les maux sont vains* (Cervantès II, 1978: 217)

Ova popularna izreka znači da posjedovanje hrane ili materijalnih resursa ublažava bol i tjeskobu koju stvaraju nedaće. Tvrdi da se svaka bol s kruhom ublažava. Nevolja je podnošljivija ako postoje materijalna dobra. U prijevodu na francuski jezik, Viardot nudi rješenje „avec du pain tous les maux sont vains“ koje i nije najzahvalnije, jer poslovice u francuskom jeziku ima svoj odgovarajući ekvivalent: „Abondance de pain, diminue le chagrin.“ koji pronalazimo u rječniku poslovice *1001 refranes españoles*.

Ova poslovice pokazuje da se po uzorku ili na početku nečega, ostalo može znati. Dakle, indikacija može poslužiti za postizanje općenitijeg odbitka. Kaže se i o stvarima ili ljudima, kada se njihove mane ili osobine poznaju samo po jednoj činjenici, dok naredna poslovice označava različitost pogleda i mišljenja kod ljudi. Ova poslovice danas ima nešto drugačiji oblik: „Pon lo tuyo en concejo y unos dirán que es blanco y otros que es bermejo“, a odgovarajući ekvivalenti bi zapravo bili „koliko ljudi, toliko čudi“ (Opašić 2010: 552), odnosno na francuskom jeziku „autant de têtes, autant d'avis“.

Š: *Pon lo tuyo en concejo y unos dirán que es blanco y otros que es negro* (Cervantes, 1976: 505)

H: *Kad se s drugima svjetuješ neki će reći da je bijelo, a neki da je crno.* (Cervantes II, 1951: 251)

F: *Si tu soumets ton affaire à la chambrée, les uns diront que c'est blanc, les autres que c'est noir.* (Cervantès II, 1978: 655)

Š: *Iglesia o mar o casa Real* (Cervantes, 1976: 247)

H: *Il' u crkvu, il' na more, ili pak na carske dvore* (Cervantes I, 1951: 324)

F: *Église, ou mer, ou maison du roi* (Cervantès I, 1978: 869)

Ova poslovice poručuje da tko želi vrijediti ili biti bogat, treba slijediti ili Crkvu ili se baviti trgovanjem robe ili pak služiti kraljevima u njihovim domovima. Lope de Vega također citira ovu staru izreku u jednoj od svojih komedija: „Tri stvari čine čovjeka naprednim: znanost, more i kraljeva kuća.“ (Vega, 2011: 80)

Š: *Entre dos muelas cordales nunca pongas tus pulgares* (Cervantes, 1976: 531)

H: *Gdje zubi umnjaci grizu, ne turaj palac ni blizu* (Cervantes II, 1951: 288)

F: *Entre deux dents mâchelières ne mets jamais le doigt* (Cervantès II, 1978: 756-757)

Ova nam poslovice ukazuje na to kako nije poželjno ulaziti u obiteljske sukobe, jer su oni iste krvi skloni kasnije se razumjeti i mogu kriviti neznance za grešku koja im ne odgovara i time se gubi prijateljstvo. U ovoj poslovice također vidimo da u prijevodu na hrvatski jezik prilog „nunca“ nije preveden prilogom „nikada“ već običnom negacijom. Kada govorimo o kalkiranju u ovom primjeru, možemo uvidjeti da se radi o dobrom rješenju oba prevoditelja jer je poslovice u oba slučaja prevedena domišljato, a prijevod na hrvatskom jeziku ima i rimu, iako nijedna od ovih poslovice nije zabilježena u poslovičnom rječniku.

Š: *No con quien naces, sino con quien paces* (Cervantes, 1976: 374)

H: *Nije s kim si rastao, nego s kim si pasao* (Cervantes II, 1951: 71)

F: *Non avec qui tu nais, mais avec qui tu pais* (Cervantès II, 1978: 170)

Ova poslovice poručuje da kada govorimo o običajima, prijateljstva nastaju kada s nekim provodimo vrijeme, a ne samo ako smo u krvnom srodstvu. Kako bi se prenijela ista poruka, danas se koristi i poslovice: „Uno es de donde pace, no de donde nace“. Kada promatramo prijevode, vidimo da se radi o odličnom primjeru kalkiranja u kojem prevoditelji i na francuskom i na hrvatskom jeziku zadržavaju ritam i rimu izvorne poslovice, prenoseći i odgovarajuću poruku. Međutim, za ovu poslovice u rječniku *1001 refranes españoles* pronalazimo i sinonime: „dime con quién andas, y te diré quién eres“ i „con cual te hallares, con tales te haré“. Odgovarajući ekvivalent na francuskom jeziku bio bi: „dis-moi qui tu hantes, et je dirai qui tu es“.

Š: *El consejo de la mujer es poco, y el que no le toma es loco* (Cervantes, 1976: 362)

H: *Ženski je mozak tup, ali tko ga ne sluša, taj je glup* (Cervantes II, 1951: 55)

F: *Le conseil de la femme n'est pas beaucoup, celui qui ne le prend pas est un fou* (Cervantès II, 1978: 122)

Ova poslovice želi poručiti da ženu, koja iako nije najbistrija, svatko treba saslušati i vjerovati joj. Cervantesovo davanje oprečnih koncepata u ovakvim primjerima primjenjuje se na kvalitetu zajedničku čovječanstvu. Lacosta (1965: 48) ovdje nalazi hiroviti oblik humora, odnosno savjeta primijenjenog na jedinstvo dvije nepovezane ideje koje proizvode učinak određenog značenja jer ova poslovice sugerira koliko je važno slušati žene, iako nisu najpametnije. Ova poslovice još je jedan primjer dobrog kalkiranja u prijevodima. Prijevodi

ove poslovice ne nalaze se u frazeološkim rječnicima francuskog i hrvatskog jezika, ali su urađeni domišljato i uz rimu pri čemu su razumljivi čitateljima.

9.6. Neke kulturološki obojene poslovice

U uvodnom teorijskom dijelu naveli smo kako su zapravo jezik i kultura usko povezani, samim time što se jezik i razvija iz kulture. Zbog toga, u romanu *Don Quijote* postoje mnogobrojne kulturološki obojene poslovice, mada ćemo mi izdvojiti samo neke najzanimljivije kako bismo vidjeli koja to rješenja nude prevoditelji i jesu li ta rješenja uspješno familijarizirana određenoj čitateljskoj publici jer „prevoditelj mora uzeti u obzir da tekst ima autora koji piše u jednom kontekstu i čitatelja koji ga čita u drugom kontekstu.“ (Spahić, 2012: 74)

Š: *Tan buen pan hacen aquí como en Francia* (Cervantes, 1976: 491)

H: *I ovdje sunce teče, i ovdje se krušac peče* (Cervantes II, 1951: 232)

F: *On fait d'aussi bon pain ici qu'en France* (Cervantès II, 1978: 603)

Cervantes se koristi ovom izrekom označavajući da je u bilo kojoj zemlji i u bilo kojem stanju moguće živjeti. To ne znači da se poslovice ne može koristiti i u ironičnom smislu. Obzirom na to da ova poslovice označava u potpunosti na koji način je Francuska prošla slavu Pariza, a Španjolska Cartagene, prijevod sa španjolskog na francuski ima jednak ekvivalent, dok je prijevod na hrvatski prilagođen kako bi poruka bila prenesena.

Š: *Al buen callar llaman Sancho* (Cervantes, 1976: 531)

H: *Šutnja je zlato* (Cervantes II, 1951: 288)

F: *Pour être bon à se taire, c'est Sancho qu'on appelle* (Cervantès II, 1978: 756)

Ova poslovice, kao što je već dobro poznato, savjetuje razboritu umjerenost u govoru. Kao što Correas (2000: 19) naznačuje, Sancho je ovdje uzet za svetog, zdravog i dobrog. Ova izreka se koristi kako bi se pohvalila tišina i tajnost, a kako bi se poruka „pojačala“ često se dodaje i nastavak poslovice: „y al bueno bueno, Sancho Martínez“. Za Sbarbija (1980: 51), s druge strane, Sancho je vlastito ime i odnosi se na Sancha II. Snažnog, kralja Kastilje kad je njegov otac Ferdinand Veliki umro 1065. godine. Za ostale autore „sancho“ je napisan malim slovom jer je to pridjev ekvivalentan pridjevu „svet“. Zbog ovog slučaja, u prijevodu na hrvatski jezik ponuđeno je rješenje „šutnja je zlato“, za koje su se odlučile i Spahić i Leal (2018: 99), jer

prenosi istu poruku dok original nema smisla govornicima b/h/s jezika, a prijevod na francuskom jeziku zadržava originalni oblik.

Š: *No se ganó Zamora en una hora* (Cervantes, 1976: 661)

H: *Redom se ježevi ježe* (Cervantes II, 1951: 468)

F: *On n'a pas pris Zamora en une heure* (Cervantès II, 1978: 1238)

Ova poslovice poručuje da ako želimo postići nešto važno u životu, za to je potrebno vrijeme i mukotrpan trud. Često se ova poslovice koristi uz dodatak: „No se ganó Zamora en una hora, ni Roma se fundó luego toda“ zbog toga što ova paremija aludira na dugu opsadu pod kojom je bio grad Zamora, a opsadu je predvodio Sancho el Bravo 1072. godine, kako bi je oteo svojoj sestri Doñi Urraci. Drugi, izostavljeni dio poslovice, ima ekvivalent i na hrvatskom i na francuskom jeziku (hr. „Rim nije izgrađen za jedan dan“, fr. „Rome ne s'est pas faite en un jour“). U španjolskom jeziku postoji još jedna verzija poslovice koja nema ekvivalent, a to je: „No se ganó Zamora en una hora, ni Sevilla en un día.“, a postoji i sinonim: „Nunca mucho costó poco.“ Kako je ova poslovice klasični primjer kultureme, doslovan prijevod frankofonim govornicima ništa ne predstavlja, ali ni rješenje Velikanovića i Tabaka nije najsretnije. Mnogo bolje rješenje pronalazimo u rječniku *1001 refranes españoles* za francuski jezik: „Paris n'est pas fait en un jour“ koji umjesto toponima „Rim“ koji se često koristi kao ekvivalent, ovaj put koristi toponim „Pariz“ kao prijestolnicu Francuske. Autorice Spahić i Leal (2018: 204) također nude slično rješenje koristeći toponim „Rim“: „Ni Rim nije sagrađen za jedan dan.“

9.6.1. Zoomorfni frazeologizmi

U poslovice koje su u prijevodu sa španjolskog na francuski i hrvatski jezik kulturološki obojene, spadaju i poslovice čiji su glavni likovi životinje. Životinje koje nose ljudske osobine prvi put se pojavljuju u basnama u drevnoj Grčkoj, gdje se njihovim najpoznatijim piscem smatra Ezop. Stoga i ne čudi činjenica da životinje igraju značajnu ulogu i u poslovicama. Kako navode Edina Spahić i Isabel Leal:

Životinjski svijet je poslužio kao osnova za nastajanje mnogobrojnih metafora u svim jezicima. Imena životinja sastavni su dio frazeologizama. Frazeologizmi sa elementom zoonimom mogu biti motivirani ikonom ili slikom tzv. ikonička motivacija, drugim riječima, stvarnim svijetom kojim govornik posmatra

i koristi kao osnovu za kreiranje frazeologizama. Tako ćemo, kako u španskom, tako i u bosanskom jeziku za dvije osobe koje se ne podnose reći da su kao pas i mačka / como el perro y el gato. (Spahić, Leal, 2018: 56)

Korištenjem životinja kao glavnih likova, poslovice trebaju poslati moralnu poruku čitatelju, kojem se ljudsko ponašanje predstavlja na alegorijski način. U dolje navedenim poslovicama, kao i u basnama, pojedine se ljudske osobine projiciraju na određene životinje prema utvrđenim konvencijama. Samim time su ove poslovice relativno ironične i prenose moralnu poruku kojom osuđuju ljudsko ponašanje.

Š: *El asno sufre la carga, mas no la sobrecarga* (Cervantes, 1976: 661)

H: *Na magarca treba tovariti, ali ga ne treba pretovariti* (Cervantes II, 1951: 468)

F: *L'âne souffre la charge, mais non la surcharge* (Cervantès II, 1978: 1238)

Ova poslovice označava da i fizička izdržljivost i mentalna sposobnost imaju svoje granice i, ako se ta granica pređe, dolazi do iscrpljenosti. Rječnik *1001 refranes españoles* nam nudi sinonime za ovu poslovice: „no mata la carga, sino la sobrecarga“, „a la bestia cargada, el sobornal/la sobrecarga la mata“ ili pak „basta una gota para hacer rebosar el vaso“. Budući da vidimo da ova poslovice ima mnogo oblika, na francuskom jeziku postoji odgovarajući ekvivalent u obliku: „la sursomme abat l'âne“, dok je na hrvatskom jeziku jedino rješenje zapravo kalk koji nude Velikanović i Tabak.

Š: *La culpa del asno no se ha de echar a la albarda* (Cervantes, 1976: 642)

H: *Ne treba magareću krivicu tovariti na samar* (Cervantes II, 1951: 442)

F: *Il ne faut pas jeter sur le bât la faute de l'âne* (Cervantès II, 1978: 1169)

Ova poslovice kritizira one koji navode neutemeljene izgovore kako bi izbjegli nešto učiniti. Također kažnjava one koji pokušavaju opravdati svoje pogreške, uzimajući kao izgovor činjenice ili okolnosti koje su mu potpuno strane. Oblici ove poslovice koji također postoje u rječniku *1001 refranes españoles* jesu: „al ruin, cualquier cosa le embaraza“ i „para el mal oficial no hay herramienta buena“, dok je na francuskom jeziku odgovarajući ekvivalent poslovice: „les innocents paient pour les coupables“, a na hrvatskom jeziku ista ne postoji. Očigledno je da su autori u oba slučaja ponudili kalkove u prijevodima koji imaju unikatnost jer dobro funkcioniraju na ciljnom jeziku.

Š: *Cuidados ajenos matan al asno* (Cervantes, 1976: 389)

H: *Tko tuđu kuću gradi, svoju razgrađuje* (Cervantes II, 1951: 91)

F: *Les soucis du prochain tuent l'âne* (Cervantès II, 1978: 223)

Ova poslovice kritizira dosadne i naporene ljude te upozorava na neugodnosti prouzrokovane pokušajem pomoći drugima čiji problemi ne utječu na nas izravno, niti nas se tiču. U ovom primjeru još vidimo kako zbog različitosti u kulturama nije moguće prevesti sliku magarca na b/h/s jezik. Na francuskom jeziku postoji poslovice koja bolje odgovara navedenoj, a to je: „c'est en se mêlant des affaires d'autrui qu'il en coute la vie à l'âne“, a koju pronalazimo u rječniku *1001 refranes españoles*. Poslovice koja bi mogla odgovarati na hrvatskom jeziku, a koja sadrži životinjski lik jeste: „učiniti nekome medvjedu (magareću) uslugu.“ (Mlacek, 1992: 377)

Ponekad, ne pronalazeći dvostruku ili neku drugu ekvivalentnu poslovice, sadržaj iste tumači namjeru autora kada ju koristi, ali gubi na snazi izvornog teksta. Ovdje primjećujemo gubitak izražajnosti poslovice u linearnom prijevodu.

Š: *Tan presto se va el cordero como el carnero* (Cervantes, 1976: 362)

H: *I janjetu i jarcu kuca samrtni čas* (Cervantes II, 1951: 55)

F: *L'agneau s'en va aussi vite que le mouton* (Cervantès II, 1978: 123)

Ova poslovice pokazuje da se smrt se može pojaviti bilo kada, i u mladosti i u starosti. Budući da je očigledno da se i u ovom slučaju radi o kalkiranju u prijevodu, u rječniku *1001 refranes españoles* pronalazimo sinonime: „a la losa, tan presto va la vieja como la moza“, „a la muerte no hay cosa fuerte“, „el pobre y el cardenal, todos van por igual“, „la muerte todo lo barre, todo lo iguala y todo lo ataja“, itd. Samim time u istom pronalazimo ekvivalent za francuski jezik: „autant meurt veau que vache“, dok za bosanski/hrvatski/srpski jezik Edina Spahić i Isabel Leal (2018: 237) nude rješenja „smrt ne bira (pazi) ni mlado ni staro“ i „u smrti su svi jednaki“.

Š: *Vióse el perro en bragas de cerro* (Cervantes, 1976: 568)

H: *Našla se svinja gdje nije bila* (Cervantes II, 1951: 339)

F: *Le chien s'est vu en culottes de lin, et il n'a plus connu son compagnon* (Cervantès II, 1978: 896)

Navedena poslovice napisana je s određenom ironijom onima koji se podižu u socijalnom statusu i preziru one koji su bili prije iste društvene razine kao i oni. Ova poslovice također je

jedna od onih na koje se može, ali i ne mora, nadovezati drugi dio: „Vióse se el perro en bragas de cerro y no conoció a su compañero / y él fiero que fiero“. Budući da se radi o poslovcu koju ne možemo doslovno prevesti, odgovara joj naša: „našla se svinja gdje nije bila“ te francuska: „le chien s'est vu en culottes de lin, et il n'a plus connu son compagnon“ čiji je drugi dio u prijevodu opravdano zadržao Louis Viardot jer ne može skratiti poslovcu bez rizika da čitateljima postane enigma, što bi primjerice bila i poslovcica „vilain enrichi ne connaît ni parent ni arni“, a i doslovan bi prijevod samo prvog dijela imao štetan učinak za čitatelja i njegovo razumijevanje teksta.

9.7. Poslovice često korištene u svakodnevnom jeziku

U slučajevima kada ne govorimo o povijesnom ili zemljopisnom porijeklu poslovcica, njihovom značenju te o semantičkoj interpretaciji, primjećujemo da se poslovice danas sve rjeđe koriste kako španjolskom, tako i u hrvatskom i francuskom jeziku. Činjenica je da određene poslovice prenose jednako važnu i značajnu poruku danas kao i prije pet stoljeća te tako čine dio popularne kulture. Budući da se radi o „poznatim“ poslovcicama koje se koriste u jeziku stoljećima, u prijevodima na hrvatski i francuski jezik vidimo da se radi o poslovcicama koje imaju barem djelomični ekvivalent, ako ne i potpuni.

Tarnovska (2005: 17) tvrdi da se neke poslovice danas, kao i prije pet stoljeća, koriste veoma često u svakodnevnom jeziku i govoru su: „A Dios rogando y con el mazo dando“, „A buen entendedor, pocas palabras“, „Ande yo caliente, ríase la gente“, „Cada oveja con su pareja“, „De noche todos los gatos son pardos“, „Donde menos se piensa salta la liebre“, „El que ve la mota en el ojo ajeno“, „Más vale pájaro en mano que buitres volando“, „Tanto vales cuanto tienes“, itd. Tako da možemo zaključiti da je djelo Miguela de Cervantesa uvelike pridonijelo njihovoj popularizaciji, a to se događa zato što „na svijetu ne postoji knjiga poput *Don Quijotea*, koja se čini tako jasnom, a koja ostaje tako svježa; a što istovremeno stvara više problema koji se odnose na njegovu zemlju, Europu njegovog doba i čovječanstvo.“¹⁰ (Hazard, 1970: 7)

---

¹⁰ Il n'y a pas au monde de livre semblable à *L'ingénieur hidalgo*, qui paraisse aussi clair, qui demeure aussi frais ; et qui en même temps, pose plus de problèmes relatifs à son pays, à l'Europe de son temps, à l'humanité.

Š: *A Dios rogando y con el mazo dando* (Cervantes, 1976: 662)

H: *Bogu se moli, a sam prioni* (Cervantes II, 1951: 470)

F: *Faut prier Dieu et donner du maillet* (Cervantès II, 1978: 1244)

Ova poslovice govori da kada nešto želimo, dobro je povjeriti se Bogu, ali istodobno čineći sve što je u našoj moći da postignemo ono što želimo. U današnje vrijeme kritički je shvaćena, ali sasvim pogrešno s obzirom na pravo značenje izreke, prema ljudima koji se mole Bogu, ali čine štetu. Ova se izreka danas izgovara s vrlo različitim, čak i ironičnim tonom. „El mazo“ je veliki drveni čekić koji se koristi u određenim poslovima, poput stolarije, za udaranje komada koji se ne žele slomiti ili oštetiti. Zbog nemogućnosti smještanja „čekića“ u prijevod na hrvatski jezik, prevoditelj je odlučio isti izostaviti, a na francuskom imamo doslovno prevedenu poslovice za koju postoji ekvivalent u rječniku *1001 refranes españoles*, a to je: „aide-toi, le Ciel t'aidera“, dok Spahić i Leal (2018: 91) nude rješenja: „uzdaj se u se i u svoje kljuse“ i „pomozi sebi i Bog će ti pomoći“. Autorice (2018: 91) također navode kako „u prvoj bosanskoj poslovice ne postoji komponenta *Bog* kao indirektna pomoć, nego se isključivo insistira na vlastitom naporu, kao i fizičkoj snazi životinje, pa makar ona bila i obično kljuse, dok se u drugom primjeru, koji bi bio i bliži ekvivalent španskoj poslovice, leksem *Bog* čini sastavni dio poslovice.“

Š: *Cada oveja con su pareja* (Cervantes, 1976: 420)

H: *Svaka ovca svome stadu* (Cervantes II, 1951: 133)

F: *Chaque brebis avec sa pareille* (Cervantès II, 1978: 342)

Ova poslovice ukazuje na to da je pogodno da se svatko poveže i traži sebi sličnoga među onima iz svoje kategorije ili s onima koji imaju sličan ukus. U rječniku *1001 refranes españoles* se navode još neki sinonimi koji su u učestaloj upotrebi, kao na primjer: „cada asno con su tamano“, „cada par con su par“, „casar y compadrear, cada uno con su igual“, itd. Na francuskom jeziku ekvivalent koji se koristi je: „chacun avec sa chacune“, dok se na b/h/s jeziku koristi poslovice „svaka ptica svomu jatku leti.“ (Spahić, Leal, 2018: 114)

Učestala upotreba izreka s razigranim učinkom karakteristično je za Sanchov govor. Comino Fernández de Cañete (2003: 31) kaže da „ova grupa izreka obično ponavlja istu ideju ili je s njom povezana zadržavajući više ili manje očit logički kriterij.“

Š: *De noche todos los gatos son pardos* (Cervantes, 1976: 491)

H: *O ponoći su sve mačke crne* (Cervantes II, 1951: 232)

F: *La nuit tous les chats sont gris* (Cervantès II, 1978: 603-604)

Ova poslovice objašnjava da je s noćnom tamom ili nedostatkom svjetlosti lako sakriti nedostatke onoga što se prodaje, odnosno nedostaci onoga tko je predstavljen ili onoga što je predstavljeno ne mogu se uočiti. Kada govorimo o ekvivalentima, možemo reći da su prevoditelji ponudili dobra rješenja. Rješenje na francuskom jeziku koje nudi Viardot u potpunosti se poklapa s rješenjem koje nude autori poslovičnog rječnika *1001 refranes españoles*, dok autorice Spahić i Leal (2018: 125) nude rješenje: „sve su mačke sive“ koje potpuno odgovara francuskom prijevodu.

Zanimljiva je činjenica da u ovom kontekstu „pardo“ znači „tama“, međutim u španjolskom jeziku „pardo“ se često izjednačava s vrstom smeđe boje poput redovničke odjeće. To je boja koja nastaje mješavinom zelene, sive i medene boje te samim time možemo vidjeti zašto su se prevoditelji u prijevodima odlučili za ekvivalente s „crnom“ odnosno „sivom“ bojom.

Izreke ponekad imaju određene konotacije na druge jezike. Znamo da je Cervantes napustio Španjolsku i bio izložen stranoj kulturi, posebno italijanskoj renesansi. Stoga je italijanska poslovice „è meglio aver oggi un uovo che domani una gallina“, kako tvrdi Lacosta (1965: 44), u izravnom odnosu s poslovičom „más vale pájaro en mano que buitres volando“. Također i poslovice „el mal para quien lo fuere a buscar“ ima paralelu u poznatoj frazi „honi soit qui mal y pense“ što danas označava frazu koja se može ironično koristiti za insinuiranje prisutnosti skrivenog dnevnog reda ili sukoba interesa.

Š: *Más vale pájaro en mano que buitres volando* (Cervantes, 1976: 662)

H: *Bolji je vrabac u ruci nego golub na krovu* (Cervantes II, 1951: 470)

F: *Mieux vaut le moineau dans la main que la grue qui vole au loin* (Cervantès II, 1978: 1244)

Ova poslovice znači da je bolje imati malo, ali da je naše, da ga sigurno imamo, jer na svijetu postoji mnogo dobrih stvari, ali ako nam nijedna ne pripada, ne vrijede nam ništa. Jedna od svjetski poznatih poslovice kao što je: „más vale pájaro en mano que buitres volando“ ima mnogobrojne varijante u hispanskim zemljama kao na primjer: „más vale pájaro en mano, que cientos volando“ u Portoriku i u Španjolskoj ili „más vale pájaro en mano, que dos en el corral“ u Panami. Sinonimi koje nalazimo u rječniku *1001 refranes españoles* su: „no dejes camino viejo por sendero nuevo“ i „no dejes lo ganado por lo que has de ganar“. Kada govorimo o ekvivalentu na francuskom jeziku, poslovični rječnik nam nudi rješenje: „mieux

vaut moineau en cage que poule d'eau qui nage“, a Spahić i Leal (2018: 185) nude rješenja: „bolje vrabac u ruci, nego golub na grani“ i „bolje jedna jabuka u ruci, nego dvije na grani“.

Na samom kraju, proučit ćemo prijevod posljednje analizirane poslovice, a to je poslovice „Tanto vales cuanto tienes.“ koja podrazumijeva da se s osobama općenito postupa na temelju njihova bogatstva. Navedeni prijevodi na francuskom i hrvatskom jeziku ujedno su i odgovarajući ekvivalenti, a u knjizi *Neki aspekti frazeoloških i paremioloških studija u španskom i bosanskom jeziku* Edine Spahić i Isabel Leal nalazimo ekvivalent ovoj poslovice, a to je: „tanto tienes, tanto vales.“ (Spahić, Leal, 2018: 237)

Š: *Tanto vales cuanto tienes* (Cervantes, 1976: 530)

H: *Koliko brojiš, toliko i stojiš* (Cervantes II, 1951: 288)

F: *Autant tu as, autant tu vaux* (Cervantès II, 1978: 755)

10. Zaključak

U ovom magistarskom radu pokušali smo istaći aktualnost, važnost i reprezentativni karakter poslovice za suvremeni španjolski jezik. Poslovice, koje su prisutne i u prvom i u drugom dijelu knjige, pojavljuju se u govoru različitih likova i također vrše vrlo različite funkcije. Iz ovoga romana možemo zaključiti dobro poznavanje popularne mudrosti koju Cervantes pokazuje i važnost njegovog doprinosa samoj zbirci poslovice. Poslovice su zapravo sažete izreke koje izriču određenu mudru misao. Njima se kaže samo ono što je najnužnije i najpotrebnije za razumijevanje, a sve se ostalo suvišno izostavlja, te stoga i ne čudi činjenica da sam roman obiluje istim.

Pomoću primjera koje smo naveli, uviđamo širok spektar uporabe poslovice u romanu *Don Quijote*. Jedna od glavnih metoda jeste ta da Cervantes koristi poslovice koje unose određenu uravnoteženost u sam tekst, na način da su u isto vrijeme i šaljive, ali obiluju i konstruktivnom ozbiljnošću. Prikazane kroz prizmu dva glavna lika, Don Quijotea i Sancha Panzu, izreke su predstavljene jasne, oštre, s takvom deklarativnom snagom da su naposljetku postale dio modula hispanskog razgovora. Osim što smo proučavali poslovice koje su postale dio suvremenog jezika, bavili smo se kontrastivnom analizom prijevoda poslovice koje su učinili Louis Viardot i Iso Velikanović i Josip Tabak na osnovu ekvivalencije u prijevodu, s obzirom na to da smo ih podijelili na one s potpunim, djelomičnim i nultim ekvivalentom. Ono što smo mogli zaključiti jeste da postoji veliki broj poslovice koje imaju djelomični i nulti ekvivalent ili su kalkovi, dok je broj onih koje imaju potpuni ekvivalent zaista malen. Potpuni ekvivalent, što je i razumljivo, češće se pojavljuje u prijevodu da španjolskog na francuski jezik jer se i radi o srodnim jezicima, dok u prijevodu na hrvatski jezik postoji veći broj nepodudarnosti. Kada govorimo o podudarnostima sa španjolskog na francuski jezik, ne mislimo samo na one u strogom smislu, već prije svega na sve one slučajeve paralelnih ekvivalenata gdje uvijek postoje male razlike u njihovom leksičkom sastavu ili u gramatičkoj strukturi. Osim u slučajevima kada doslovna korespondencija nije postojala, u komentarima smo navodili neka moguća sinonimna rješenja.

Na samom kraju možemo vidjeti kako su poslovice, koje je prije četiri stoljeća u *Don Quijoteu* napisao Miguel de Cervantes, od velike su važnosti kao kulturna baština suvremenom španjolskom jeziku. Samim tim je teško reći nešto novo i neotkriveno o ovom besmrtnom djelu, a što već netko drugi nije izrekao. Ni sam autor vjerojatno nije mogao ni zamisliti da će njegov *Don Quijote* biti tema mnogobrojnih kritičkih eseja, rasprava i analiza.

U ovome radu vidjeli smo kako se pojam „paremija“ koristi za izreku, aforizam, aksiom, maksimu, poslovicu, izreku, praveći na taj način razliku između poslovice i obične rečenice jer je poslovice, kao stilska cjelina, često korištena u književnim tekstovima, u dijalogu ili pripovijedanju. Stoga i ne čudi da je Miguel de Cervantes poznat po tome što neprestano koristi poslovice u svom remek-djelu *Don Quijote* polazeći od nekih općih teorijskih razmatranja da bi naposljetku stigao do praktične primjene istih.

11. Literatura

1. *Biblija: Stari i Novi zavjet* (1995) Gl. ur. J. Kaštelan, B. Duda. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
2. Cantera Ortiz de Urbina, J., Sevilla Muñoz, J. (2008) *1001 refranes españoles, con su correspondencia en ocho lenguas: alemán, árabe, francés, inglés, italiano, polaco, provenzal y ruso*. Segunda edición. Madrid: Ediciones Internacionales Universitarias.
3. Cantera Ortiz de Urbina, J., Sevilla Muñoz, J., Sevilla Muñoz, M. (2005) *Refranes, otras paremias y fraseologismos en Don Quijote de la Mancha*. Burlington, Vermont: University of Vermont.
4. Comino Fernández de Cañete, C. (2003) *Los refranes del Quijote y sus traducciones en lengua portuguesa*. Tesis doctoral. Granada: Universidad de Granada.
5. Correas, G. (2000) *Vocabulario de refranes y frases proverbiales*. Ed. Louis Combet. Madrid: Castalia.
6. Costarelli, R. (2014) *La literatura de sentencias y los consejos de don Quijote*. Universidad Nacional del Sur, Bahía Blanca, Argentina.
7. Čagalj, I., Svítková, M. (2014) *Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Čižmarová, M. (2001) *Ekvivalenčné typy frazém v ukrajinčine a slovenčine*. *Slavica Slovaca*. 2: 114–120.
9. Dobříková, M. (2010) „Kultúrno-sémantické aspekty frazeologickej ekvivalencie“. *Preklad ako kultúrna a literárna misia*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava.
10. Falkovskaya, I. (2018) „Ambigüité de la traduction : entre l'Antiquité et les Temps Modernes“. *La traduction : sa nécessité, ses ambiguïtés et ses pièges*. Michèle Coltelloni-Trannoy (dir.), Paris: Éditions du Comité des travaux historiques et scientifiques.
11. Fine, R. (2001) *El antiguo testamento y el Quijote: un caso de sincretismo escriturario*. Jerusalem: Universidad Hebrea de Jerusalén.
12. Golušić Bokan, J. (2009) *Gramatika francuskog jezika*. Beograd: Edicija.
13. Hazard, P. (1970) *Don Quichotte de Cervantes*. Paris: Éditions de la Pensée moderne.
14. Jankovičová, M. (2013) “Ruská bezekvivalentná frazeológia: frazeologická teória a frazeolografická prax”. *Philologica LXXI*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

15. Jerusalmi, R. (2016) *Expresiones idiomáticas y proverbios idénticos en "Recuerdos de infancia" y "Cuentos", de Ion Creangá y "Don Quijote de la Mancha", de Miguel de Cervantes Saavedra*. Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.
16. Lacosta, F. (1965) „El infinito mundo de los proverbios: Don Quijote”, *Universidad*, 65: 135-151.
17. Le Roy, L. (1988) *De la vicissitude ou la variété des choses en l'univers*. Paris: Fayard.
18. Long, G. (2018) *Los refranes de Sancho Panza*. ACTAS XXXVIII (AEPE).
19. Maurya, V. (2010) „Sociología de los refranes en el Quijote“. *Textos sin fronteras: literatura y sociedad*, pp. 153-164.
20. Milanović, Z. (2016) *Problemi interpretacije i prevođenja stare književnosti; Nekoliko pitanja, primjedbi i propozicija*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.
21. Mlacek, J. (1992) „K motivácii srbochorvatských a slovenských frazém“. *Studia phraseologica et Alia*. München: Specimina Philologiae Slavicae.
22. Mlacek, J. (2008) „O podnetoch súčasnej frazeologickej teórie na preklad a translitológiu“. *Letná škola prekladu 6*. Bratislava: AnaPress.
23. Mounin, G. (1963) *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris: éd. Gallimard.
24. Nepoznat autor (2004) *La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades*. Edición de Burgos
25. Opašić, M. (2014) „Općeeuropski frazemi hrvatskoga jezika u *Rječniku stranih riječi Bratoljuba Klaića*“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 40/2. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
26. Oven, J. C. (1991) “Los refranes en el quijote (Estudio critico de la traducción al esloveno)”. *Verba Hispanica*, 1(1), pp. 57–67. doi: 10.4312/vh.1.1.57-67.
27. Privat, M. (2013) „Le traitement des proverbes dans les traductions du Quichotte“. *Bulletin hispanique*, (115-2), pp. 529-540.
28. Privat, M. (2013) „Quelques proverbes du *Don Quijote* vus dans trois traductions françaises“. *Bulletin hispanique*, (115-2), pp.423-428.
29. Putanec, V. (2012) *Francusko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
30. Rodríguez Valle, N. (2008) *La “creación” de refranes en el Quijote*. Meksiko: Universidad Nacional Autónoma de México.
31. Sbarbi, J. M. (1980) *Monografía sobre los refranes, adagios y proverbios castellanos, y las obras o fragmentos que expresamente tratan de ellas en nuestra lengua*. Madrid: Atlas.

32. Sidoti, R. (2018) „La alusión al burro en los universos paremiológicos del español y del siciliano“. *Paremia*, Messina: Università degli Studi di Messina.
33. Silić, J., Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
34. Spahić, E., Leal, I. (2018) *Neki aspekti frazeoloških i paremioloških studija u španskom i bosanskom jeziku*. Sarajevo: Dobra knjiga.
35. Spahić, E. (2012) *Fraseología y traducción literaria: el caso del bosnio y del español*. Tesis doctoral. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
36. Spahić, E. (2013) “Tauromahija u španskoj frazeologiji”. *Radovi, Knjiga XVI*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu.
37. Susmozas Chinchilla, N. (2015) *Traducción y paremiología : problemática específica y soluciones. Ejemplificación a través de algunos clásicos*. Trabajo de fin de grado en Traducción e Interpretación. Barcelona: Universidad Autónoma de Barcelona.
38. Šimunković, Lj. (2018) *Problematika prevođenja povijesnih dokumenata na talijanskom jeziku*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
39. Tarnovska, O. (2005) *Sobre los refranes de El Quijote*. Seul: Universidad Kyung Hee, Republica de Corea.
40. Vega, L. (2011) *La Dorotea*. Madrid: Real Academia Española.
41. Vega Rodríguez, P. (1990) “Consideraciones paremiológicas cervantinas”. *Actas del I Coloquio Internacional de la Asociación de Cervantistas*. Barcelona: Anthropos.
42. Vinja, V. (2006) *Gramatika španjolskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
43. Vinja, V. (2005) *Španjolsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga

Online izvori

1. Baillo, J. (2021) *Refranes en el Quijote - Refranero popular*. [online] Historia de Herencia - herencia2000. Dostupno na: <<https://herencia.info/refranero-castellano/refranes-en-el-quiote/>> [21. lipnja 2021.]
2. Glehello, M. (2021) *Les citations de Miguel de Cervantès (4)*. [online] Proverbes-francais.fr. Dostupno na: <<https://www.proverbes-francais.fr/citations-miguel-de-cervantes-4/>> [18. lipnja 2021.]
3. Larousse, É. (2021) *Dictionnaire Espagnol-Français en ligne - Larousse*. [online] Larousse.fr. Dostupno na: <<https://www.larousse.fr/dictionnaires/espagnol-francais>> [18. lipnja 2021.]

4. Matoević, T. (2004), „Bistrina gustoga prijevoda“, Vijenac 261, Zagreb. [online] Dostupno na: <<https://www.matica.hr/vijenac/261/bistrina-gustoga-prijevoda-11043/>> [5. kolovoza 2021.]
5. Nicolas, P. (2019) „Lire Don Quichotte en français“ [online] Dostupno na: <<https://pierrenicolas.com/index.php/2019/01/11/lire-don-quichotte-en-francais/>> [9. kolovoza 2021.]
6. Perez, E. (2021) *Frases famosas de Don Quijote de la Mancha*. [online] Ciudad-real.es. Dostupno na: <<http://www.ciudad-real.es/turismo/museoquijote/frasesquijote.php>> [13. lipnja 2021.]
7. Ruiz Moreno, R. M. (1998) „Reflexiones sobre el origen de los refranes“. *Anaquel de Estudios Árabes*. [online], p. 169. Dostupno na:<<https://revistas.ucm.es/index.php/ANQE/article/view/ANQE9898110169A>>[20. lipnja 2021.]
8. Vinay, J.-P., Darbelnet, J. (1995) *Comparative stylistics of French and English. A methodology for translation*. [online] Dostupno na: <https://books.google.ba/books?id=I06D-6gU45sC&printsec=frontcover&dq=vinay+and+darbelnet+literary+translation&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiWz4Wzip_pAhUAxAIHU_vBbIQ6AEIJjAA#v=onepage&q=vinay%20and%20darbelnet%20literary%20translation&f=true> [13. kolovoza 2021.]
9. Weiss, L. (2019) „Aline Schulman : Lire Don Quichotte aujourd’hui“ [online] Dostupno na: <<https://balises.bpi.fr/entendre-les-langues-en-chanter-les-sens-33/>> [11. kolovoza 2021.]

Korpus

1. Cervantes Saavedra, M. (1951) *Bistri vitez Don Quijote od Manche*. Dio prvi. Zagreb: Zora.
2. Cervantes Saavedra, M. (1951) *Bistri vitez Don Quijote od Manche*. Dio drugi. Zagreb: Zora.
3. Cervantes Saavedra, M. (1976) *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. 27th ed. Madrid: Espasa-Calpe, S. A.
4. Cervantès Saavedra, M. (1978) *L'ingénieux hidalgo Don Quichotte de la Manche*. Tome premier. Paris: Librairie de L. Hachette et Cie.

5. Cervantès Saavedra, M. (1978) *L'ingénieux hidalgo Don Quichotte de la Manche*. Tome deuxième. Paris: Librairie de L. Hachette et Cie.